शिवराज

सत्याहत्तर- अठ्ठ्याहत्तर

1977/78

SHIVRAJ COLLEGE GAD. GADHINGLAJ

सेवा परमो धर्मः ।

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिक्षण संस्था, गडहिंग्लज

शिवराज कॉलेज

१९७७-७८

शिवराज

अध्यक्ष

बाळासाहेब माने

प्रकाशक

बलवंत देशमुख

संपादक

वैजनाथ महाजन

ऋणनिर्देश

प्रेरणा– बलवंत देशमुख

मुखपृष्ठ– विष्णू सुरंगे

संपर्क– जगन्नाथ वाघमोडे

प्रासंगिक– जयंत सबनीस

ठसे– विलास बकरे,
श्री प्रोसेस, शिवाजी पुतळा, कोल्हापूर.

मुद्रण– श्यामकान्त पाध्ये
गर्जना मुद्रणालय, १३०३ ए, कोल्हापूर.

गव्हर्निंग कौन्सिल

१	माननीय	बाळासाहेब माने	अध्यक्ष
२	,,	धोंडीराम कदम	उपाध्यक्ष
३	,,	डॉ. गणपतराव सावंत	उपाध्यक्ष
४	प्राचार्य	बलवंत देशमुख	सचिव
५	मान.	ॲड.श्रीपतराव शिंदे	सदस्य
६	,,	शंकरराव चव्हाण	,,
७	,,	नागाप्पाण्णा बटकडली	,,
८	,,	गणपतराव देसाई	,,
९	,,	धोंडीराम पताडे	,,
१०	,, ,,	बाबूराव मोहिते	,,
११	,,	शंकरराव देसाई	,,
१२	,,	व्यंकटेश फडणीस	,,
१३	,,	प्रा.नामदेवराव दुंडगेकर	,,
१४	,, ,,	शंकरराव जाधव	,,
१५	,,	भैरू मोहिते	,,

श्रद्धांजली

'जोगिया'चे	– ग. दि. माडगूळकर
'छांदसी'चे	– पु. शि. रेगे
'शिदोरी'चे	– व. ह. पिटके
सत्यशोधक	– हमीद दलवाई
'शिकार कथा' कार	– भानू शिरधनकर
महाकवि	– सुमित्रानंदन पंत
विश्व विनोदकार	– चार्ली चॅपलीन
राष्ट्रीय पंडित	– बाळशास्त्री खुपेरकर
'साहित्य अकादमी'चे	– सुनितीकुमार चटर्जी
काव्य समीक्षक	– भवानी शंकर पंडित
महाराष्ट्र बँकेचे	– चिं. वि. जोग
लोकोत्तर गायक	– पंकज मलिक
'विद्या भवन'च्या	– लिलावती मुन्शी
'सहकारी'	– वामनराव वर्दे
कसोटी वीर	– मामा घोरपडे
'अंतरा'कार	– केशवराव भोळे
जुन्या लेखिका	– मुक्ताबाई दीक्षित
गाढे व्यासंगी	– प. लं. वैद्य
'प्राणी शास्त्रज्ञ'	– डॉ. देवीदास कामत
'महाराष्ट्र मंडळा'चे	– कॅप्टन शि. वि. दामले
'समाज'कार	– सर्जेराव पाटील

साताराचे छ. प्रतापसिंह भोसले, कराडचे काका करंबेळकर, विचारवंत वि. म. बेडेकर, वि. द. घाटे, सखारामपंत घाटगे

कळत न कळत आपले जीवन सुखावह करणारी, विभिन्न क्षेत्रातील ही लहान–थोर मंडळी यावर्षी आपणास सोडून गेली. त्यांना ही सखेद आणि सविनय श्रद्धांजली.

– संपादक

चेअरमन

मा. बाळासाहेब माने

प्राचार्य

मा. बलवंत देशमुख

कर्मवीरांच्या शिक्षणाचा वारसा

बॅरि. पी. जी. पाटील याना निरोप

दोन संपन्न
कुलगुरू. एक
यशस्वितेची
परिपूर्ती
तर एक
यशस्वितेकडे
वाटचाल

समाज प्रबोधनाचा वारसा

प्राचार्य बी. एस्. भणगे यांचे स्वागत

संकलपन

शिवराजच्या मित्रांनो—

शिवराजचे हे अष्टयाहत्तरचे वार्षिक. सुटसुटीत पण सुंदर. अंक तसा छोटेखानी आहे पण आपल्या चोखंदळ विद्यार्थ्यांना आवडावा असा सजविण्याचा प्रयत्न केला आहे. अंकाची सजावट, मांडणी, अनुषंगिक कामातील तत्परता ह्या सर्व बाबी तशा गौण आहेत. असल्या भारवाहू कष्टाला तुमचे प्राध्यापक कधीच कमी पडत नाहीत. प्रश्न आहे तो अंकाच्या दर्जाचा. त्याच्या गुणवत्तेचा विकास करण्याचा. या दृष्टीने पहिली बाब अंकाच्या अंतरंगाची. साहित्य ! आणि संपन्न साहित्य ! शिवराजसाठी साहित्य विपुल आले पण निवड करताना उडदामाजी काळे गोरे अशी स्थिती. त्याबद्दल संपादकीय दादागिरीच्या भावात जाहीर वाच्यता करण्यात फारसा अर्थ नाही. मग उरले ते आकर्षण असल्या फोटो या प्रकरणाचे. मला व्यक्तिशः फोटो हे प्रकरण एकूण अप्रिय. त्यामुळे फोटो निवड ही जबाबदारी पार पाडताना मी अन्य जबाबदारीपेक्षा धास्तावून गेलेलो. जे फोटो निवडले ते आपल्या पुढे मौजुद आहेत. 'झणझणीत मेरिट' शिवाय फोटो यावा ही अपेक्षा फारशी वाजवी आहे असे मला वाटत नाही. अन्यथः यापुढे अंक व अल्बम असे दोन स्वतंत्र संग्रह प्रकाशित करावे लागतील. केशवसुतांनी म्हटल्याप्रमाणे अस्तित्वात असलेल्या वसुंधरेवर आपली कर्तृत्वशिल्पे कोरण्याची सिद्धता आपण करावी हेच बरे !

अंकासाठी अनेकांनी उस्फूर्तपणे सहाय्य केले. प्राचार्य देशमुखांनी सतत स्मरण तेवत ठेवले तर आमच्या विशाल मानस सुरंगेनी 'बेस्ट कव्हर' करुन दिले. त्यांचे मुखपृष्ठ ही आंध्र वादळग्रस्तांना चित्रांकित श्रद्धांजली आहे हे सांगणे नकोच. अंकासाठी कोल्हापूरच्या विलास बकरेनी अत्यंत तत्परतेने एकसे एक सुंदर ठसे बनवून दिले. काही दोस्तांनी किरकोळ का होईना पण जाहिराती दिल्या. गर्जना मुद्रणालयाचे कुशल कामगार त्वरेने काम करण्यात पटाईत ! त्यांनी बोलता बोलता छपाई संपविली. तसे यात माझे काहीच नाही. आपल्या अंकाबद्दलच्या संदर्भात मी तर फक्त संपर्कासाठी होतो. साहित्य स्वीकृतीच्या बाबतीत सार्‍यांचेच समाधान शक्य नव्हते व तसे मी ते फक्त पानांवर काळे केले आहे म्हणून कल्हीही इच्छित नाही. या निवडीच्या बाबतीत मात्र माझी भूमिका साक्षेपी होती. विद्यार्थ्यांना अद्याप लेखनानंद घेता येत नाही ही मोठी खेदाची बाब म्हणून नोंदवावीशी वाटते.

तर असा हा अल्पावधीत तयार केलेला आपला शिवराजचा अंक. तुमच्याच श्रमातून साकार झालेला. तुम्हा सार्‍या गुणग्राहक दाद देणाऱ्या विद्यार्थ्यांना तो आवडावा ही अपेक्षा. उणीवा विपुल आहेत. त्याची जाणीव म्या पामराला आहेच. अंकातील उणीवा ह्या आपण माझ्या मर्यादा समजाव्यात. या वर्षी आपण सार्‍यांनी माझ्यासारख्या नवागतावर ही जबाबदारी सोपविली ही तुम्हा सार्‍यांच्या मनाची थोरवी होय. प्राचार्य, प्राध्यापक आणि अन्य सहकाऱ्यांनी दिलेल्या सहकारातून मी प्रस्तुतचा अंक आपल्या हाती देत आहे याची मनोमन जाणीव ठेवूनच हा अंक तुम्हा सार्‍यांच्या वतीने आंध्र वादळग्रस्तांच्या सखेद स्मृतिस अर्पण करीत आहे...

— वैजनाथ महाजन

आमचा ७७।७८ चा जिमखाना

विविध विभागांचे प्राध्यापक

अध्यक्ष –	**प्राचार्य बलवंतराव देशमुख**
१ **जिमखाना चेअरमन**	**डॉ. एस. जी. गोकाककर**
२ सांस्कृतिक व भीत्ती पत्रक	१) प्रा. व्ही. एम. बन्ने (प्रमुख) २) प्रा. बी. के. मोरटे ३) प्रा. व्ही. बी. महाजन ४) प्रा. बी. बी. भोसले ५) प्रा. कु. व्ही. व्ही. कुलकर्णी ६) प्रा. सौ. एस. एम. जगताप ७) प्रा. डी. जी. उप्पार.
३ परीक्षा	१) प्रा. एस. टी. जाधव (प्रमुख) २) प्रा. सी. एम. गवमणे ३) प्रा. व्ही. एन. गजेंद्रगड ४) प्रा. ए. ए. पोवार ५ प्रा. बी. बी. भोसले
४ वक्तृत्व	१) प्रा. के. व्ही. कुराडे (प्रमुख) २) प्रा. आर. पी. पाटील ३) प्रा. जे. डी. कांबळे
५ खेळ, राष्ट्रीय छात्रदल व वसतीगृह	१) प्रा ए. एस. नाळे (प्रमुख) २) प्रा. सौ. एस. एम. जगताप ३) प्रा बी. बी. पुंडपळ
६ नियतकालिक	१) प्रा. व्ही. बी. महाजन (प्रमुख) २) प्रा. सौ. एम. एम. जगताप ३) प्रा. व्ही. एम. बन्ने ४) प्रा. आर. पी. पाटील
७ महल	१) प्रा. एम. टी. जाधव (प्रमुख) २) प्रा. ए. ए. पोवार ३) प्रा. सौ. एम. एन. कोटीभास्कर ४) प्रा. एस. व्ही. भंडारी ५) प्रा. सी. एम. गवमणे ६) प्रा. सौ. एम. एम. जगताप
८ प्राध्यापक व विद्यार्थी कल्याण समिती	१) प्रा. ए. ए. पोवार (प्रमुख) २) प्रा. व्ही. एन गजेंद्रगड ३) प्रा एस व्ही भंडारी ४) प्रा जे एम वाघमोडे

(पान ४३ वर पहा)

मराठी

" स्वातंत्र्य हे माणसाचे मूलस्वरूपच आहे आणि लेखक कलावंताचे स्वातंत्र्य हे समाजाच्या कल्याणा–साठी अत्यावश्यक आहे. स्वातंत्र्य हे माणसाच्या जातीने अस्तित्वात आणलेले एक सांस्कृतिक मूल्य आहे असे सांस्कृतिक मूल्य म्हणूनच त्याचा विचार केला पाहिजे. स्वातंत्र्य हा जीवसृष्टीचा माणसाकडे आपणहून चालत आलेला वारसा नव्हे. "

– नरहर कुरुंदकर

एक व्यक्तिचिंतन

एक लेख

एक लघुनिबंध

एक कथा

आठ कविता

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात दलितांच्या हक्कासाठी चंदन प्रमाणे झिजणारा आणि दलित समाजातील भोळ्या भाबड्या जनतेला जागा करणारा, भारतीय राज्यघटनेचा निर्माता व महान घटनेचा शिल्पकार, दलितांचा हिरा आणि गुणीजनांचा मोहरा, उत्कृष्ठ अभ्यास आणि सखोल संशोधक इत्यादी विशेषणांनी अलंकृत झालेला दैदिप्तमान असा भारत मातेचा थोर सुपुत्र म्हणजेच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर होय.

नररत्नांची खाण म्हणून नावाजलेला रत्नागिरी जिल्हा आणि त्याच जिल्हातील आंबेवाडी हे लहानसे खेडे या ठिकाणी बाबासाहेबांचे वाडवडील रहात असत. काळाच्या गती प्रमाणे मूळगाव सोडून फलटणला जाणे त्यांना भाग पडले. वडिलांचे नाव रामजी आणि आईचे नाव भीमाबाई. भीमाबाईचे शेवटचे आणि चौदावे रत्न भीमबाळ. वडिल अत्यन्त निधड्या छातीचे बहाद्दर सैनिक तरीपण मनाचे प्रेमळ. आईच्या संस्कारक्षम वागणूकीमुळे भीमाबाळावर साहाजिकच चांगला परिणाम झाला. "स्वतःची कर्तव्ये जो चोख करतो तोच खरा माणूस आणि अन्यायाचा प्रतिकार केल्याशिवाय रहाणार नाही तोच खरा पुरुष" अशा प्रकारे वेदमंत्र रामजींनी भिमरावला दिला होता. लहानपणीच भीमाबाईच्या आई निवर्तल्या आणि रामजीने दुसरे लग्न केले. इंग्रजांच्या राजवटीत रामजी सुभेदाराचे काम करीत असत. परंतु हिंदुच्या चिथावणीमुळे महारांना नोकरी सोडण्यापर्यंत पाळी आली. पण रामजींनी न डगमगता मुलाच्या शिक्षणासाठी जन्मभूमी सोडली.

दापोलीच्या शाळेत भिमरावला पाठविण्यात आले. त्याच्या चांगल्या वागणुकीमुळे गुरुजींना त्याची दया आली. 'मायेला जातपात कळत नाही. ती आंधळी असते म्हणतात हेच खरे. गुरुजी ब्राह्मण तरीपण भीमबाळ विषयीचा लळा गुरुजींना दूर करु शकला नाही 'मुलाचे पाय पाळण्यात दिसतात' या प्रमाणे भीमबाळ दुसऱ्या इयत्तेत गेला असतांनाच सर्वांचा लाडका झाला. अशा गुरुंची आठवण डॉ. आंबेडकर मोठे झाले तरी काढत असत. ही त्यांची गुरुभक्ती खास अनुकरणी अशीच आहे. काळाचे उलटे वारे वाहात असतांना सुद्धा कसलीही पर्वा न करता गुरुजींनी दाखवलेली माया खरोखरीच दिव्य होती. 'मायेविण देव न कळे निःसंदेह! गुरुविण अनुभव कैसा कळे' असं ज्ञानेश्वरांनी सांगितलं हेच खरं. आणि याच महानभुतिचा परिणाम भीमाचे डॉ बाबासाहेब झाले. आंबेडकरांच्या आयुष्यात सतत बदल जणू दैवानेच लिहून ठेवला होता.

नंतर आंबेडकर साताऱ्याला गेले सातारा त्यावेळी जातिविषमतेने भरलेला होता. मग महारांना कोण जवळ करणार! माणसं होती पण माणुसकी नव्हती. परंतु अशी संकटच महान धिरोदात्त पुरुषाची सत्व परीक्षा घेत असतात. संकटाना पाहून सच्चेवीर डगमगत नाहीत तर त्यांना उलट चेव येतो, आवेश येतो आणि संकटांवर मात करण्याची जिद्द निर्माण होती. त्याला डॉ. बाबासाहेब अपवाद कसे ठरणार? भीमाप्रमाणेच शरीरयष्ठी, ओजस्वीवाणी, तेजस्वी लेखणी आणि माणुसकी विषयी निष्ठा या गुणांचा सुरेख संगम म्हणजेच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर बाबा! खरोखरच किती सार्थ नांव! साऱ्या जनतेचे खरोखरीच ते बाबा होते. त्यात भीमाचा पराक्रम होता, अर्जुनाचा आवेश होता आणि धर्मराजाची नीती आणि उक्ती अशी वागणूक होती. प्रत्यक्ष धर्म, माणुसकी व सारे काही होते.

बाळपणात स्वतः खाल्लेल्या खस्ता, स्वतः सहन केलेले मानापमान, समाजाकडून झालेली छळवणुक, घरची

गरीबी या सर्वांचा विचार करून आपल्या दलित बांधवांच्या कल्याणासाठी, उद्धारासाठी आणि सुखासाठी एवढेच नव्हे तर त्यांना माणस म्हणून जगता यावे म्हणून स्वतः बाबासाहेबांनी टाकीचे घाव सोसले आणि म्हणनच त्यांना शेवटी देवकळा प्राप्त झाली या ब लमनावर लहानपणापासून सुसंस्कार होत गेले आणि म्हणूनच फळ त्यांना मिळाले. त्यांनी फक्त कार्य केले फळाची अपेक्षा त्यांनी धरलीच नाही. मी गरीब आहे, दीन, दीन आहे असे रडगाणे त्यांनी कधीच गाईले नाही. म्हणूनच स्वतःच्या कर्तृत्वावर डॉ. बाबासाहेब थोर पदास चढले.

बुद्ध आणि कबीर यांच्या जीवन चरित्राचा योग्य तोच परिणाम त्यांच्यावर झाला. ' मूर्ती घडविली गेली, सजविली गेली आणि सर्वसंपन्न गुणांनी सालंकृत झाली. असा सोन्याच्या गुणांनी सालंकृत झालेला दलितांचा हिरा साऱ्या भारताचा हिरा ठरला त्यात नवल ते काय ? बुद्धाची प्रचंड बुद्धी, कबीराची सेवा आणि म. फुल्यांची तळमळ या तिन्ही गुणांनी युक्त असा मुकुट बाबांनी परिधान केला. बाबासाहेबांचा वाचनाचा छंद म्हणजे एक दिव्य काम होय. २५०० पुस्तकांची लायब्ररी स्वतःची अशी त्यांनी निर्माण केली. आणि अर्थातच या सर्व पुस्तकांचे वाचन, चिंतन आणि मननही केले होते. विदेशात असताना रोज २० ते ३० लहानमोठी पुस्तके (ग्रंथ) वाचण्यासाठी सतत १८ तास आंबेडकर खर्च करीत असत. यावरून त्यांच्या वाचनाची कल्पना येईल. वाचनाचा संस्कार एवढा मोठा होता की, पाठच्या भावाची वाचनाची हौस भागविण्यासाठी बहिणीने स्वतःच जीवाभावाचं मंगळसूत्र पुस्तकासाठी गहाण ठेवलं. अशी ती तुळसाबाई ! खरोखरच धन्य होय. अर्थात या नराचा नारायण बनविण्यात तिचाही वाटा खास आहे; ' ज्ञानासारखी पवित्र विद्या दुसरी जगात नाही. " या धर्म वचना- प्रमाणे अनेक विषयाचा सखोल अभ्यास करावयाचा ही त्यांची जिद्द होती. बाबासाहेब संसार सागरात पडले तरीही ज्ञानसागरात बुडण्याची हौस कधी संपली नाही. संपणार कशी ? कारण ज्ञान हे आगाध आहे, अमर्याद आहे, अथांग आहे. एवढा मोठा शास्त्रज्ञ न्यूटन तो देखील म्हणायचा ' माझं हे ज्ञान कसलं, हे ज्ञान अजून मला खूप शिकायचे आहे. समुद्र किनाऱ्यावरील वाळूच्या कणाएवढे माझे ज्ञान ' अगदी अशीच स्थिती अगदी हाच विनय आंबेडकरांच्या ठिकाणी होता.

अशा प्रकारे विनयाचा, सेवेचा, सचोटीचा आणि प्रामाणिक पणाचा विजय झाला आणि म्हणूनच नवीन ज्ञानानें अलंकृत होण्यासाठी परदेशांत जाण्याची सोन्याची संधी मिळाली. इ. स. १९१३ साली घरा- दाराला सोडून व दलित बांधवाना सोडून मायदेशास काही काळापुरताच रामराम ठोकला. या गुणांच्या प्रतिचंद्रस्थाने परदेशांत देखील आपल्या गुणांचा मंगल प्रकाश पाडला. आणि तेथील प्राध्यापकांची मने जिंकली. त्यांना भूक लागली होती ती अथांग ज्ञानाची. अर्थातच ही कडाडून लागलेली भूक एवढ्यासाठी नव्हती तर हिंदुस्थानातील सात कोटी बांधवांच्या ज्ञानची भूक होती. त्यांच्या प्रेमाची भूक होती. त्यांचा उद्धार तोच आपला उद्धार हेच ब्रीद आणि हेच ध्येय आंबेडकराचे होते.

२६ जानेवारी १९५० रोजी भारतात खऱ्या अर्थाने लोकांचे राज्य सुरू झाले. २६ जानेवारी ही तारीख म्हणजे बाबांच्या बुद्धीचा वाढदिवस होय. खरोखर एका महाराच्या पोराने देशाचा एवढा मोठा भाग्यलेख लिहावा ही इतिहासात खास नमूद करण्या- सारखी गोष्ट आहे. बाबासाहेब आपल्या जीवनात कधीच पराभूत झाले नाहीत. रात्रंदिवस देशाच्या चिंतेने व्यग्र झालेला हा बुद्धीचा पुतळा याने आपल्या बुद्धीची चमक दाखविली ती घटनेतच होय. या घटनेने ख्रिस्तांच्या बायबलात, पैगंबरांच्या कुराणावर, ऋषींच्या वेदावर, बुद्धाच्या त्रिपीठीकेवर आणि लोकमान्यांच्या गीतारहस्यावर अक्षरशः मात केली. बाबासाहेब आंबेड- कर म्हणजे दलितांचे पंढरपूर. आणि पांडुरंगाच्या भेटी- साठी हजारो दलित वारकरी पुष्कळशी पायपीट करीत दर्शनास येत असत. पुढे बाबांनी 'दलित फेडरेशन पक्ष' स्थापन केला. आणि या पक्षासाठी 'आपल्या शरीरात शेवटचा रक्ताचा थेंब असेपर्यंत मी पक्ष टिकवीन काँग्रेसच्या हत्तीला भिवून जे पळून जातील ते खुशाल जावू देत मी एकटा राहून एकटा लढेन. मी काँग्रेसमध्ये असतो तर पहिला पंतप्रधान झालो असतो. असा आत्मविश्वास व्यक्त करणारा दुसरा महापुरुष आहे तरी कोणता ? बाबा म्हणजे दलितांचा निवारा ! सर्वांचा आसरा ! जेथे पक्षभेदास नाही थारा, अशी ही

आंबेडकरांच्या ज्ञानाची धारा गंगेप्रमाणे आणि चंद्रभागे-प्रमाणे अखंड अविरत आणि आमर वहात राहिल.

आंबेडकर ही भारताची ज्ञानगंगा आणि महाराष्ट्राची चंद्रभागा अविरत वहात राहिली ती केवळ दलितांच्या उद्धारासाठी. या दलितांच्या हिऱ्याची तीन दैवते होती. ती म्हणजे विद्या, विजय आणि शील. केवळ यांच्या आशीर्वादाने ज्ञानाची अखंड चोवीस तास उपासना करून हे विद्येचे भूषण भारत मातेच्या कंठ हारात चमकू लागले. बाबासाहेब म्हणायचे 'चिकाटीने वागा, सहकार्याने वागा, माणसासारखे वागा ?' बाबा केवळ उपदेशामृत देणार नव्हते तर 'बोले तैसा चाले' या संताच्या पंक्तित बसणारे होते, शोभणारे होते, पोतडीत सर्व काही भरलेले आहे. तुम्ही घाबरू नका किंवा घाबरून जावू नका 'हिंदु म्हणून जन्मलो तरी हिंदु म्हणून मरणार नाही' ही भीष्म प्रतिज्ञा त्यांनी खरी करून दाखविली. कारण त्यांना या हिंदुधर्माने माणूस म्हणून जगू दिले नाही. आणि जगविलेही नाही. म्हणून ते म्हणत, हा धर्म नको, खरी रूढी नको. बाबांचे कार्य अलौकीक. याला एकमात्र आधार सात कोटी दलितांच्या उद्धाराची जबाबदारी त्यांच्यावर होती. हिंदुधर्म सोडताना बाबाना दुःख झाले नाही असे नाही पण धर्मांतर करताना बाबा अक्षरशः रडले, कंठ दाटून आला ते म्हणाले, 'मी ज्ञानी झालो, देशासाठी झगडलो, सर्वस्व अर्पण केले. तरीही या लोकांनी विसळून घेतले नाही, या देशात जन्म घेतला हेच आमचं पाप !'

असा हा दलितांचा उद्धारकर्ता, दीन बांधवांचा संरक्षक आणि रक्षक, घटनेचा शिल्पकार, विज्ञानाचा शिरोमणी, दुःखीतांचा त्राता, सुखकर्ता आणि दुखःहर्ता थोर नेता ५ डिसेंबर १९५६ च्या काळ्या रात्री मान्या दलितजनाना दुःख सागरांत लोटून देवाघरी निघून गेला ! तो दिवस दलित जनाच्या शोकाचा परमोच्च बिंदू गाठणारा होता. सारा हिमालय गंगेत विरघळला. दशदिशांत दुःखाचा पांऊस पडला, सारी सृष्टी काळ-वंडली. वसुधरा भयकंपित झाली जनता जनार्दन दुःख सागरात बुडाला. दुःखाचा हा महापूर पाहून प्रत्यक्ष परमेश्वर सुद्धा स्वर्गात ढसढसा रडला असणार ! बाबा गेले सर्वांना सोडून गेले ! पण दिव्य संदेश देवून गेले ! महान कार्याची ज्योत पेटवून गेले ! ज्ञानाची गंगा प्रवाहित करून गेले ! म्हणून मी म्हणते बाबा देवाघरी गेले ! पण अमर राहिले ! म्हणूनच आज आम्ही दलितोद्धारक बाबासाहेबांच्या उज्वल चरित्राचे अंत-करणपूर्वक मनन करून त्यांचे अपुरे कार्य पूर्ण केले पाहिजे म्हणजेच त्यांच्या आत्म्यास चिरशांती लाभेल ! जयभीम! जय भारत !

✠ ✠

शुभेच्छा !

कल्पक ॲडव्हर्टायझर्स

प्लॅस्टिक मार्जिन बोर्डचे उत्पादक
आऊटडोअर होर्डिंग्ज कॉंट्रॅक्टर

३२८ ई. दाभोळकर बंगला,
नवी शाहूपुरी, कोल्हापूर ४१६००१.

With Best Compliments from

UNIQUE PUBLISHING HOUSE

1166, Sykes Extension,
Kolhapur.
Publishers of the best
quality Collegi0te. text books
for all courses.

दीप्तिमान राष्ट्रकवी !

कुसुमाग्रज

अशोक परीट
बी. ए. भाग– २

आधुनिक मराठीत केशवसुत, गोविंदाग्रज, तांबे यांनी आपल्या कवितांतून तीन संप्रदाय निर्माण केले आहेत. या तीन संप्रदायातील रम्य गुणविशेष एकजीव होऊन जणू काही कुसुमाग्रजांच्या कवितेतून अभिव्यक्त झाले आहेत. स्वतःच्या स्वतंत्र जीवननिष्ठेमुळे कविला स्वतःचे असे आगळे तेज प्राप्त झाले आहे. त्यांची कविता ही उपरोक्त तिन्ही संप्रदायरूपी प्रवाहांचे एकत्रीकरण होऊन बनलेल्या नव्या विशाल ओघाचा भव्य आरंभ होय.

अनुभवातील प्रक्रियांची जबरदस्त उलथापालथ दाखवून कुसुमाग्रज विरोधातून साकारलेले नाट्य अधिक परिणामकारक करतात. त्यांची 'हिमलाट' धरेला दुभंग करत येते. नागाचे खंड खंड होतात. आगगाडी शकले शकले होऊन कोसळते. जड स्वरूप असलेल्या वस्तूत हे घडते त्याप्रमाणे सूक्ष्म भाव संवेदनाच्या बाबतीतही. म्हणून कुसुमाग्रजांची प्रतिभा ही काळाच्या कणकाची दूती आहे. सर्वगामी, सार्वजनिक आणि सार्वत्रिक हे तिचे रूप होय. म्हणूनच ती सामाजिक न्यायासाठी, दीन–दलिताच्या उत्थापनासाठी धडपडते. या साऱ्याच्या मुक्तीसाठी क्रांतीमार्गाचाच पुरस्कार करणे अपरिहार्य आहे. समाजजीवनातील अनैतिकता, अन्याय अत्याचार, भ्रष्टाचार, दंभाचार या साऱ्यांच्याच निर्मूलनासाठी परमेश्वराचा धावा अथवा देवापुढे धरणे हे सर्वथा निरूपयोगी मार्ग आहेत. त्यासाठी क्रांतीमार्गाचाच पुरस्कार केला पाहिजे हे ओळखून त्यांनी काव्याच्या माध्यमातून क्रांतीचे बंड उभारले.

क्रांती हा प्रणव मंत्र आहे. ती एक उर्जस्वल शक्ती आहे. या शक्तीनेच सारे प्रश्न मिटू शकतील हा त्यांचा विश्वास आहे. म्हणून कवी " क्रांतीचा जय– जयकार " करतो आहे. क्रांतीचा जयजयकार, जालियनवाला बाग, जा जरा पूर्वेकडे, कोलंबसचे गर्वगीत, अहिनकुल, आगगाडी व जमीन, 'वादळला हा जीवन सागर' या त्यांच्या कविता क्रांतीचा पुरस्कार करणाऱ्या द्योतक ठरल्या आहेत.

" क्रांतीचा जयजयकार " ही कविता तर मृत्युंजय श्रद्धेतून उद्‌भवलेले एक अमर क्रांती सूक्तच ! मुठभरांनी विश्वसम्राटाला आव्हान देणारे नाट्य त्यामागील उदात्तता हे सारे लक्षात घेतले म्हणजे या कवितेचे वैभव काय आहे याची कल्पना येईल. तर " कोलंबसाचे गर्वगीत " म्हणजे मानवतेचे निशाण हाती घेऊन अज्ञाताच्या महासागरात नवनवीन प्रदेश धुंडाळण्यासाठी, जिंकण्यासाठी, निघालेल्या अपराजित वृत्तीच्या जीवनवीरांचे किंवा अशा असंख्य जीवन वीरांच्या प्रतिनिधींचे गर्वोदत्त स्फूर्तिप्रद भाषणच होय.

" नाविक आम्ही परंतु फिरतो सात नभाखाली"

अशी चेतना देऊन आणि अखेर आशीर्वाद व ध्येयाकांक्षाचा जीवंत मंत्रोच्चार करून कोलंबसाने तो क्षण जिंकला आहे.

आगगाडी व जमीन, अहि–नकुल या प्रतिकात्मक कविता आहेत. त्या मद्यःस्थितीवर भाष्य करणाऱ्या, सुष्ट–दुष्ट अशा भिन्न प्रवृत्ती प्रवाहाच्या रोमांचित वेध घेणाऱ्या ठरल्या आहेत.

" हवेत पेटला सुडाचा घुमारा "
कोसळे दरीत फुलाचा डोलारा
उलटी पालटी होऊन गाडी ती
हजार शकले पडती खालती.

अर्ज विनवण्यांना कोणत्या सत्ताधिशाने दाद

शिवराज ७७।७८

दिली आहे ? पण जेव्हा सहनशीलतेलाही एक मर्यादा असते आणि म्हणूनच तीहि एक दिवस बंड करुन सगळं सत्ताच पालथी पाडते.

" अहि-नकुल " ही याच पद्धतीची पण अधिक सूचक ठरणारी कविता आहे. जुलमी सत्ताधिशांच्या कडून बेमुर्वतपणे भरडली जाणारी जनता त्यांच्याशी निकराने लढून अंतर्धान पावणारा क्रांतीवीर यांचे भव्योदात्त चित्र रेखाटले आहे.

" जा जरा पूर्वेकडे " ही उपरोधात्मक कविता राक्षसी अन्याय, अत्याचार, करणाऱ्या साम्राज्यवाद्यावर ओढलेला आसूडच होय.

आर्तधावा आईचा ऐकून धावे अर्भक
ना जुमानी बंदूक "
आणि लांबे संगिनिला छान छोटे आतडे
जा जरा पूर्वेकडे "

या ओळीतील मनाला विव्हल करणारा स्वर तथाकथित संस्कृतीच्या अमानुषतेवर, ढोंगावर, प्रकाश पडणाराच आहे.

कुसुमाग्रजांच्या उपरोक्त कवितामधून अभि-व्यक्त झाले ते आशयधन पाहिले तर असे दिसून येते की, जिथे अन्याय घडतो आहे, घडला आहे तेथे कवि जातीनीशी धावतो आहे. देव धर्माच्या श्रद्धा सोडून देवून युयुत्सु अशा क्रांतीचा घोष करतो आहे. या उलट उत्कट पातळीवरील जीवननाटय रंगवताना कुसुमा-ग्रजांची प्रतिभा जणू अग्निरेखाच बनते; अन् धग-धगती आग ओकू लागते. " कोलंबसाचे गर्वगीत ' या कवितेत कोलंबसाचे प्रभावी व्यक्तिमत्व विराट सागर अन त्या विराट सागराच्या विराटतेचा प्रत्यय येईल. अशी कुसुमाग्रजांची प्रमत्त प्रतिभा या तिन्हींचाही एक संचरण येथे संगम झालेला आहे.

कवित्वशक्तीचे परमोत्कर्षास पोचलेले लखलखणारे दिव्य वैभव रसिकांना सढळ हाताने देणारे हे मानवतावादी कवी याच्या सहानुभूतीचे क्षेत्र नेहमी विशालच आहे. क्रांतीगीते लिहिणाऱ्या झुंजार अद्वितीय तेजाने तळपणाऱ्या लेखणीच्या सामर्थ्यशाली सतत्र अशा या कवीला मान्यवर टीकाकारानी कुसुमाग्रज एक यज्ञ संप्रदायी कवी, अग्निरेखेने काव्य लिहिणारा प्रकाशपूजक अशा शद्बात गौरव केला आहे. आधुनिक मराठी कवितेत इतक्या तेजोगर्भ आशय व्याप्तीच्या दिप्तर्थीने, संपन्नतेने, काव्यच निर्माण झाले नाही अशी कबुली भाऊसाहेब खांडेकरांनी दिली आहे. ते म्हणतात, " कुसुमाग्रज हे उद्याच्या तरुणांच्या आशा महत्वाकांक्षाना आव्हान आणि आवाहन देणारा महाकवी आहे. कुसुमाग्रज हे मानवतावादी कवी आहेत. म्हणतच ते क्रांतीवादी बनले आहेत. मानवतेची स्पष्ट ग्वाही ते देतात--"

" आकाशापरी या गहन माझी जननी
एक मानतो मी मानवता जोगव तिची ऋणा
दास्य अनिती सहानुभूती हीच माझी नीती.

या मानवतेच्या व्यापाच्या अधिष्ठानावरच कुसुमाग्रजांची कविता आधारलेली आहे. याचे दुसरे एक कारण असे की त्यांची प्रतिभा ही जशी काळाच्या कनकाची दुती आहे तसेच तिला भव्यतेचे स्वप्न पाहण्याचे उपजत वेड आहे. हे वेड असे देशाच्या, भाषेच्या धर्माच्या अनुभवाशी मामावलेले नाही तर देशकालाची राज्यपदाची बंधने तोडून अखंड मानवतावादी बनलेले आहे. या साऱ्यांचा प्रत्यय केवळ त्यांच्या सामाजिक, राजकीय कवितेतूनच येतो असे नाही तर प्रेमकविता ही देखील त्याला अपवाद नाही. म्हणूनच " पृथ्वीचे प्रेमगीत " लिहावयाचे त्याला सुचले. वस्तुत: हे काव्य म्हणजे खगोलशास्त्रीय सत्यावर कवी कल्पनेने केलेला एक रम्योदात विलास होय. पण त्यातून देखील अलौ-किक प्रेमाची की जिला वास्तवाचे पूर्णत: भान राहिलेले आहे असा प्रेमविश्वातील एक नाविन्यपूर्ण आशय त्यानी निर्माण केला आहे. " स्वप्नाची समाप्ती " या कवितेत गात नायक तर गळयात प्रेयसीचे नाजूक हात असताना सांगतो की--

" उजेडात दिसू वेडे आणि ठरू अपराधी म्हणून
काढ सखे गळयातील तुझे चांदण्याचे हात. "

म्हणजे धुंद करून टाकणाऱ्या प्रणयाने देखील हा कवी वास्तव विसरू शकत नाही. कारण प्रितीच्या धाग्यात उबेपेक्षा धगच त्याला जास्त जाणवते. हे मोहमयी पाश त्याला गुंतवू इच्छितात. म्हणून हे सारेच बंध तोडून तो तिला उगवत्या सूर्याची, भविष्याची, भवितव्याची चाहूल लागल्याची जाणीव करून देतो.

'तव गुरू विधीणा 'कवीने सर्वभेद हा वास्तवाभिमुख होऊन अनुसरून केले आहे. प्रेमाने देखील तो हे विसरू शकत नाही म्हणूनच तर कुसुमाग्रजांची कविता ही इतरांपेक्षा पृथगात्म झालेली आहे. याच अर्थानं वैचारिक, सामाजिक, राजकीय, राष्ट्रीय आणि क्रांती हा स्थायीभाव आहे. म्हणून कुसुमाग्रज हे मराठी मातीतून अग्निपराग फुलविणारा प्रमत्त प्रतिभेचा कवी होय !

✠

भर उन्हं त्यात लहर येते अन् मी ओढ्याकाठच्या मृगजळात जातो. दगड, झाडी आणि ओलाव्र आटत चाललेला चिखल. काठीला वठलेले चिंचेचे झाड. आणलेल्या पेपरवर त्याचे स्केच करतो. त्याचे रंग राखी काळपट भर उन्हात करकरीत सेडलाईट यांचा सरकता संसार रेंगाळत असतो.

ह्या वृक्षाची वलयं फार सुंदर वाटतात. निसर्गाला नैसर्गीक हात ! बराच वेळ दगडावर बसून त्या वृक्षात आकार शोधतो. हरीणासारखी मान, शोभेशी शिंगे आणि यांच्यावर लय. कुठच्या भागात एक बंडवला आपल्या हाताचे स्नायू ताणून मुठी आवळतो आहे. त्याचं शिर पिंजलेल्या केसाने तो काळया ज्वाळेत उभा जळत आहे. वेदना आहेत त्या लाजल्या आहेत.

तो अंधारात वेदनामय होतो. त्याच्यावरील लय सौंदर्य विसावा घेतं, अंधारात न्हात बसतं अन् पहाटे टवटवीत व्हायला लागतं.

अंधार म्हटला की, मला आजीचा देव्हारा आठवतो. मी आणि आजी ज्या अंधारातून तिच्या घराकडे देवपूजा करण्यासाठी जात असू तो अंधार. आजी आमच्या घरी. ती तिच्या घरी देवपूजासाठीच तेवढी जायची. त्या अंधारातून जात असताना वर्तमान युगातून गतयुगात गेल्यासारखे वाटायचे. मग देव्हारा दिसायचा. अनेक देवांची गर्दी. त्याच्या पाठीमागे भली मोठी विस्ताराची भिंत. मंद पांढरी.

आजी देव पूजायची. मी त्या भिंतीत ध्यानस्त व्हायचा. भिंतीला चारी बाजूस किनार. बाहुल्या-बाहुल्या, टींबा-टींबा आणि इतर. ती गजबजलेली असायची त्यात माझे डोळे मध्येच बुडायचे आणि पुढे कुठे तरी वर उठायचे. आणखीन बुडायचे...त्यात कसा वेळ जाई हे समजत नसे. त्याच्या आत आजीला झालेले विश्व दर्शन माझ्या डोळ्यासमोर तरळते.आत किनारवरीलच पण मोठ्या बाहुल्या. कंगोरे आलेल्या. त्यावेळी आजीच्या डोळयांच्या पापण्या दिसायच्या. हाताची बोटं उठवायची आणि त्याला काही रेषांची जोड देऊन पक्षांचे आकार साधलेले असायचे. कुठे राजाराणी ताटकळत उभी असायची. मोठे डोळे असलेले देवीचे चेहरे सुद्धा डोळयांत भरायचे. दीर्घ डोळे. काजळ भरताना दम भरावा असे. आतल्या बाहुल्या उठून येताहेत अशा वाटायच्या.

हात रंगात बुडवून तसेच भिंतीवर मारलेले. त्यांना पाय, चोच, तुरा दाखवून कोंबडा-कोंबडी दाणं टिपणारे असायचे. आजीला रेषा अगदी लयदार जमायच्या. तिच्या सुरकुतलेल्या कातडीवर जशा रेषा दिसायच्या आगदी तशा. आजीच्या हातची कातडी मी हाताने ओढून लांब करीत असे. सोडून दिल्यावर ती कातडी आकुंचन पावून जागच्या जागी बसे याचे मला कुतुहल वाटायचे. भिंतीवरच्या टिंबा हातावर गोंदलेल्या टिंबाच्या सारख्या मृदु वाटायच्या.

देव्हाऱ्याच्या भिंतीवर तुळशी वृंदावन, तुळशीची बारीक पानं आणि त्यावर डुलणारी मंजिरी खुलून दिसायची. पानाफुलांच्या वेली तिच्या मनाप्रमाणं वळण घेतलेल्या आसायच्या. अजूनही तशा वेली शोधतो आहे. नंतर कव्हातरी ती भिंत सारवली गेली. तिच्यावर आजीचा चितारणारा हात फिरला नाही. चांदण्याच्या आभाळावर. ढग सरकले. बहरलेला वृक्ष वठून गेला.

वठलेल्या वृक्षामागे

वि. मा. सुरंगे

ही वडीलांची आजी. पण माझी एकट्याचीच वाटायची. लहानपणी तिचे दुध नसलेले स्तन ओढताना अतृप्तीचं पण हवंहवंसं वाटणारं समाधान. हृदयतृप्तीचा भास. मिटलेल्या पापण्यांतील आभास !

अंधारपाण्यातील लय आणि मृगजळातील लय. मनात वलय.

धगीचं उन्हं. त्या तरूणीच्या अंगातून घामाच्या धारा वाहताहेत. खूप घशाला कोरड पडलेली. आणि त्यात अधाशीपणे वरून पाणी पिते आहे तेव्हा तिच्या घशावर उठणारी वलयं मंत्रमुग्ध करणारी. पूर्ण गोरी वलयं. वाटत राहातं मृगजळाला तेथूनच सुरूवात होते की काय ?

अंधार वलयात झाडं झोपतात तसाच हा वृक्षही मी बसलेला दगड अगदी दगडासारखा वेदनाहीन. ह्या झाडाला लयदार वेदना. स्वप्नात हरवलेल्या.

हा वृक्ष बहरलेला होता तेव्हा आम्ही त्याच्या

(पुढील मजकूर पान १७ वर पहा)

बळी

राजन गवस

बी. ए. भाग- १

फाल्गुन महिन्याची दुपार निरोप घेऊन आली. आमच्या घरात स्वच्छंदी मंद झुळुकांचं हिंदळणं सुरू झालं. गर्द गारवा आला. आईच्या चेहऱ्यावर गुलाब-पाण्याचे तुषार शिंपल्याची प्रसन्नता आली. बाबा हरखून गेले. तो निरोप घरातील हलक्या मलक्या कृतीत काव्य भरू लागला ! एकाच वेळी आसमंतातील निळाई गवसल्याचा आनंद तर त्यात श्रावणी घनांची दाटीवाटी यांचं रोमहर्षक चित्र जिवंत होऊन घरभर हिंडू लागलं !

पल्लवीच्या वागण्यात फेरफार झाला. इप्सित गवसणार असल्याचा दावा प्रसन्नमुद्रा करीत होती. तिचं चिंतामुक्त हास्य मी कधीच पाहिले नव्हते. बाबांनी हिरीरीनं सांजगप्पा लावलेल्या पाहिल्या-ऐकल्या नव्हत्या. रोज एकच दिसायचं. गुडघ्यांची मोडकी मांगड आणि त्यावर लटकलेली मान ! आईचं वागणं खोकत खोकत काजळी-दिवंरीच्या जळण्या-सारखं. त्यात उजळणं आलं होतं ! मी चौथीतला पोर. बघू नये म्हटलं तरीही मनात हे ठासून बसायचं सारं. या साऱ्यातही हसतखिदळत जगावं म्हटलं तरी पल्लवीचं आकस्मित रुदन काळजाला झोंबायचं- विचार करू नये म्हटलं तर मोठा राक्षस कानठिळ्या बसेपर्यंत ओरडायचा. मी सकाळ संध्या-काळ बाबांच्या 'बैठकीत' असायचा .. झिंगल्या मनानं ! ... हे सारं पालटलं .. शिशिराच्या पतझडी-तून पल्लवधारी ऋतूराज आला. माझ्या घरात घुसला. खुल्या दिलानं बागडू लागला. प्रफुल्लता घरादारातून खिडकी-कवाडातून झिरपू लागली ... हलक्या गोष्टी-तील लयता गप्पाटप्पांतील गेयता मी लुटण्यास कमी केलंच नाही ! अधाशी ! !

निरोपा पाठोपाठ पाहुणे आले. बाबांनी आथित्य खुल्या मनानं केलं. ग्रामीण शिरस्त्यानुरूप थाळी भरून शेंगा .. गुळ ... नव्या मडक्यातील थंडगार पाणी शीत-पेय म्हणून दिलं. पल्लवीला बाबांनी हाक दिली. जाड्याभरड्या अस्मानी रंगाचं पातळ नेसून ती आली. पाहुण्यांच्या समोर पाचसहा फूट अंतरावर ठेवलेल्या पाटावर बेताने बसली. मुद्रा प्रसन्न, टवटवीत. दृष्टी विनम्र. ना अलंकार ना कसला शृंगार ! अज्ञात-वासातील पांडवांची द्रौपदी ...! वनवासी सीता ! ! माझं डोळं टच्चून पाणावले. आलवाले गरावली. कोवळ्या किरणांनी पहाटे कौलारू घरावरून घरंग-ळावं ... पागोळीतून सांडावं ... तसंच होऊन गेलं सारं !

दिवेलागण झाली. तुळशीवृंदावनात, झुंजुमुंजू प्रकाशात सांजगप्पा रंगल्या. पल्लवीच्या लग्नाचा विषय. तिचे गोड लाजणे. पदराशी चाळे. वेणीचा वारंवार गुंफा. मी तिच्याजवळ जाऊन बसलो. तिनं मला ओढलं, जवळ घेतलं. तिचा हात पाठीवरून फिरत होता. माया, ममता मला ओवाळत होती. आस्मान ठेंगणं पडलं होतं ! माझ्या दारी स्वर्गसुख आलं होतं. आईनं पल्लवीला विचारलं--

"पल्लवी नवरा हाय पसंत ?"

ती मुरडली. स्मितावली. लाजली म्हणाली,

"तुमच्या शब्दाबाहेर नाही !"

आईबापाच्या संमतीला किती मार्मिक पसंत दर्शवली होती तिनं !

पल्लवी माझी बहिण. साऱ्या जबाबदाऱ्या पेला-यला सर्वप्रथम जन्माला आली. स्त्रियांमा ज्याची हाव असते असं रूपही घेऊन आली. साठ रूपड्या दरमासी मिळवायला बाबा कारकुनी करत. संसार गाडा अडकून बसला म्हणून वयाच्या दहाव्या वर्षापासून भांगलण शिगलण करायला जाऊ लागलो. घरकाम कधीचं पडलं नाही. बाजार कधीच आडला नाही. तसं बघाय गेलं तर मी तिला आक्का म्हणायला हवं होतं. पण मोठ्याचं लहानांनी घ्यावं तसं मी घेतलं. मीच काय साऱ्यांचीच ती पल्लवी झाली. तिच्या लग्न ठरावाचा आज दिवस होता. पाहुणे आश्वासनानुसार आले. ठरावावर घासा-घासीझाली. बाबा जितकं थंड होऊन बोलता येईलं तेवढं

बोलत होते. चार चौघे आमच्याकडील बकिली करत तर चारचौघे तिकडील... संवादाची खडाजंगी... जणू काय एखाद्यात सारं संपुष्टात येणार... त्यावेळी माझं काळीज धस्सऽ व्हायचे. मधेच त्यांच्या गप्पा. निरव शांतता. मध्येच मागणी... खडाजंगी... परत बोलणी... विनोद. गप्पा. बाबा आर्जवून सांगायचे–

"मी श्रीफळ व मुलगी देणार !"

"छे ! छे ! ! एक हजार हुंडा... पाच भांडी... पेरावा... आणि अक्षता..."

"पोरगा नोकरदार हाय...चार हजार मोजला तर मिळणार नाही... बघा हे सस्तात..."

"छा: या गुणाचं पोरगं चार खेड्यात मिळायचं न्हाई गा... आणि जातीगोतीत तर बगायला नको..."

"पटत असलं तर बगा, न्हायतर उठलाव आम्ही !" मुलगीला जन्म दिल्याबद्दल ते आम्हाला दंड ठोठावत होते. जसं काही त्यांनी मुलग्याला जन्म देऊन उपकार केला होता ! !

रस्सीखेच मध्यावर आली पाचशे रूपये बोलून हुंडा. पाच भांडी आणि पेरावा. ना दागिना ना कांही... अक्षता वराचे घरी...ठराव पास होण्यास दीड वाजले. रात्री साखर वाटली. आमच्याची मुलगी आमक्याच्या घरात दिली हे पुकारलं. साखर खाल्ली. तोंड गोड झालं. रिवाजाप्रमाणं सकाळी पाहुण्यांच्या सोबत पुरणपोळ्या दिल्या. वरपक्षानं म्हाताऱ्या कोताऱ्यांना दाखवायला पल्लवीचा फोटो मागितला. फोटो दिला. पाहुणे कोवळ्या किरणावरून वाट तुडवीत होते..पल्लवी परसदारातून पहात उभी होती.. तहानवली नजर.. वेडी आशा... खुळं यौवन... खुळा वसंत. तिच्या मनाच्या लाख पाकळ्या फुलल्या होत्या...मी हर्षभारीत झालो होतो..

दोन प्रहरी शाळेहून आलो. पोस्टमन पत्र देऊन गेला होता. मी पत्र फोडलं साऱ्यांच्या नजरा विस्फारल्या. पल्लवीचा फोटो परत आला होता. मंदहास्य फोटोवर नजळत होतं सोबत चिठ्ठी होती. मी अडखळत अडखळत वाचली.

"सोबत फुटो आला. तरी असं समजतं की मुलगी नवसाची आहे. तिला जोगीण म्हणून सोडलेलं आहे. नवरा मुलगी नापसंत आहे, तेव्हा ठराव मोडलेला आम्ही कळवीत आहोत...!"

मुलाएवढं काळीज पसरून ऐकणारी माणसं काळीमिट्ट झाली. आईला घेरी आली. साऱ्यांनी तिला सांभाळलं. तिला आता बोलताच येत नव्हतं... माझं काळीज पाण्याहूनही पातळ झालं होतं... आणि पल्लवी...? गंभीर ! धीरगंभीर ! ती भरकन घरात गेली. सहा वर्षाच्या धाकट्या छबीला कवटाळून ओकसाबोक्षी रडू लागली...

बाबांची धावपळ तालुक्याहून आली. जमीन गहानवट टाकून दीड हजारची उचल केली होती. किडुकमिडूक सोन्याची मोडतोड केली होती. पैशाची जमवाजमव करण्यास रात्रीचा दिवस झाला होता. अखेर कावळा बसायला फांदी मोडली होती ! त्यांनी पत्र वाचलं, दांडीवरील धोंगड घेतलं, निजून टाकलं... लोक येत होते... जात होते... समजावत होते. कुणी सांगत होते. मलाही झोप केव्हा लागली कळली नाही.

सकाळी जाग आली. सारी झोपली होती. मी आईला उठवलं पण ती बोलत नव्हती... पल्लवी अंथरूणात नाही हे तिनं पाहिलं... शोधाशोध करायला बाबांना हालवलं... पण ते उठले नाहीत... इतक्यात कुणीतरी सांगत आले पल्लवीनं विहिरीत उडी घेतलीय...!...? प्रेत विहिरीत नितळ पाण्यात दिसत आहे... मी तिकडं धाव घेतली. प्रेत वरती आणलं होतं... मी पागावल्या डोळ्यानी कडकडून मिठी मारली... ती बोलत नव्हती. मंदपणे हासत नव्हती... लोक मला हिसकावून घेत होते... तरीही मला तिला सोडवत नव्हतं...!

कोणतरी म्हणालं ... 'प्रेत कुणी काढलं वर ? ढकला आत... पोलीस पाटीलानं रपोर्ट दिल्या–शिवाय मढं वर काढायचं नाही... तो हजर पायजे...!'

प्रेत पुन्हा आत लोटण्यात आलं... मलाही तिच्याबरोबर उडी मारायची होती. पण लोक सोडत नव्हते... प्रत्येकजण येऊन विचारत होता... '...कोण मेली ? का-?... कशासाठी...?' एखाद् दुसरा सांगत होता.

'ती...रं पल्लवी...? चाळू पाटलाची...?'

'पल्लवी...?...?...?'

लोक तिला पल्लवी म्हणत होते... आईबाप तिला पल्लवी म्हणायचे का पल्लवी ...? हजार लोकांचे हजार बोल... बरं वाईट...

'भावासाठी भन बळी गेली !'

'पोरग्यासाठी पोरगीचा बळी दिला...!'

'हे गा पदर घेऊन चार वर्षं घरात व्हती...!...?'

'घडलं आसंल बरं वाईट... म्हणून घेतलीन उडी !'

'व्हय... व्हय...'

मला एवढं समजत होतं. पल्लवी आमच्या घरात जन्मली. गरीबीशी नांदली. रोजरोजच्या रडण्यात हासली. माझ्या आधी जीवनपट संपवून गेली... ती माझ्यासाठीच पल्लवी होऊन जन्माला आली...?...?...?

'छे ! ती पल्लवी नसून पल्लवी आहे...? ती पल्लवी आहे...!! ती पल्लवी आहे...!!!'

मी ओरडून सांगत होतो... पण... कुणीच... ऐकत... नव्हतं !!

✠

(पान १४ वरून चालू)

सोबत दिवस घालवित असे. त्याचा झाडलेल्या आम्र-यच्या. कुठेतरी एखादी चिच अंग चुकवून लटकत असायची. कोवळी पालवी फुटायची. बोट लावलं तरी दुखापत होईल अशी. मग मोहर यायचा. अगदी नाजूक मोराच्या स्वप्नासारखा. कुणाच्या तरी पारणी कुंचल्याने तो मोहर चितारलेला असायचा. फिक्कट पिवळ्या पाकळ्यांवर फिक्कट भगवे स्वप्न. त्या मोहरात आम असायची. तो खाऊन गिळताना डोळे मिटायचे. अशी अनेक सौंदर्य स्थळे त्याच्या सावलीत रेंगाळत असायची.

हे दुपारचे ऊन आणि त्याच्या वठलेल्या आठवणी शितल चांदण्यानी पेटू लागतात. आजीची आठवण होते. वृक्ष काखा वर करुन असतो आणि मी स्तब्ध. डोळ्यात गोंधळ माखुन रहातो. ✠ ✠

मराठी शाळा,
हायस्कूल्स,
११ वी १२ वी व
कॉलेजची

पुस्तके
व
गाईडस्‌साठी . . .

फडके बुकसेलर्स

महाद्वार रोड, कोल्हापूर– ४१६००२
फोन नं. ५८७५

मराठीतील दर्जेदार
ललित पुस्तकांसाठी–

श्रीनाथ बुक एजन्सी

१४७६ बी, मंगळवार,
कोल्हापूर.

वाटा

ह्या वाटाच खऱ्या नाहीत
अंधारातून जाणाऱ्या
इथपासून तिथपर्यंत कामाच्या !
भिंतीवर केव्हा पडलेल्या छायेवर
जीव टाकणारे मन
दर्शनी बाजू सजवून !
आत नुसता भूसा झालाय
केव्हा जळेल मनासह शरीर
कुणी सांगावं ?
फुललेल्या अंगारावर पाखरं मरतात
पायाना लळा लावणाऱ्या
ह्या वाटाच खऱ्या नाहीत !

जोगी

दान पुण्याचे घेऊन
वाट पापाची चाललो
किती दिवसांनी आज
तुझ्या दारांत मी आलो.
नको अव्हेरूस मला
वाढ झोळींत जोगवा
फक्त एकदां पाहूं दे
तुझ्या डोळ्यांत चांदवा

मनोहर जोशी
एम. ए. भाग २

झाड

वरून झरतात पानं विद्ध
तर याच झाडाखाली थांबायचे का ?
मिटल्या पापण्यांत न फुलणाऱ्या स्वप्नांना
फिरून फिरून सजवायचे का ?
ह्या पायाना व्यसनच लागले आहे
नुसतंच चालायचे झाडापर्यंत
एका फुलाच्या अपेक्षेत
क्षणांचे दिवस घालवायचे का ?
वरून झरते आहे बर्फ आणि अंगार
तर तुझ्याच झाडाखाली थांबायचे का ?

वि. मा. सुरंगे
एम्. ए. भाग २

वेडी राधा

पहाटवारा धुंद असा हा
पारिजातचा गंध निराळा
ओसबिंदूचा असा सोहळा
अरुणोदयाने जरा लाजला
दूर दूर तो नाद कशाचा ?
पर्वतीवरी सूर कुणाचा ?
बासरीवरी गीत शांत ते
घनश्यामा खुलवाया ते !
पाहूनि राधा मंद हसे रे
जमुने काठी वाट पहातसे
जलतरंगी प्रणय दिसे रे
पण, अखेर सारे स्वप्नच भासे !

कु. उल्का भुतकर
द्वितीय वर्ष साहित्य

कविता

संध्याकाळची कविता

फिक्कट पिवळे रंग उधळूनी
गंधीत संध्या मावळली
चंद्र चुड्याचे भान हरवूनी
आज अचानक चाळवली
धुसर धुसर नग्न सफेदी
लोट धुराचे वर चढती
कुरूऽकुरू वाजे बन वेळूचे
आत लकेरी सरसरती !
नादमय हा झरा वाहतो
इथे जांभळा आरस्पानी
लाजलाजूनी आत पाहतो
मनात हरवून जला दर्पणी !
निनळ निखालस यौवन ओले
मंद पाऊले अडखळनी
तिच्या उरातील दूध सांडले
मुक्या चांदण्या धडपडती

अशोक परीट
बी. ए. भाग २

गुन्हा

नजरेत अचानक वळून पाहिले तुझ्या
होती त्यात आर्तता जी हवी होती मला
कां एकाएकी भाव लोपले त्यातील ?
कां पाहिले मी हा घडला माझा गुन्हा ?

मनोहर जोशी
एम. ए. भाग २

गुपीत

इथेच आम्ही गिरवीत होतो
गुपीत धुक्यातील हळवे कवळे
आणि मनातील नवथरलेले
पूर्ण चांदणे उरात भरले !
दोन मनातील ते आक्रंदन
हळू बिलगूनी असे निमटले
आणि माझिया मनात हमता
एक पाखरू निघून गेले ! !
हे हृदयी गीत मनोहर
तार छेडिता मनात घुसले
आणि माझिया मनात लपता
श्वास जुईचे घुसमटलेले ! !
शब्द निमटले श्वासामधूनी
हसून रुसले कवळे मार्दव
आणि माझिया मनात दडले
गंध कळीचे उनाड लाघव ! ! !

अशोक परीट
बी. ए. भाग २

गझल

अंधार अंध होता, सांगु व्यथा कुणाला ?
माझ्याच आसवाना, माझाच वीट आला
अनाथ होवूनी मी, जगात नांदताना
ते मायतात म्हणूनी, मारू मि ी कुणाला ?
आभाळ विष झाले, मी ढग वेचताना
हे शल्य बोचणारे, सांगू कसे मनाला ?
माझाच एक गुन्हा, जन्मुन या जगी रे
त्या दोष नशीबाला, देवू आता कशाला
तुटतील बंद सारे, होईल सूर्य काळा
या क्रूर दैवताला, देईन मी सुळाला !

राजन गवस
बी. ए. भाग १

India's foremost manufacturers
of name plates
for all industries.
We also export

'METAGRAPHS'

Renown name in cycle industry

for

its all types of metal lables.

METAGRAPHS PVT. LTD.

164, Tulsi pipe road, Matunga, Bombay.

Phone : 453853 Gram : Metagraphs

हिन्दी

राष्ट्रभाषाके सिवा मेरा राष्ट्र गुंगा है ।

— महात्मा गांधी

एक चिंतन ।

एक लेख ।

एक कथा ।

पाँच कविताएँ ।

शिवराज ७१।७८

महँगाई !!

कु. उल्का धों. भुतकर
द्वितिय वर्ष म.हिन्दी

आज के युग मे सबके मुहमें हमेशा होनेवाला शब्द है । महँगाई । आज का युग महँगाई का युग है । स्वतंत्रता मिलकर सत्ताईस बरस बीत चुके है, लेकिन महँगाई कम नहीं हुओ । वह तेज रफ्तारसे आसमान को छुने लगी है, सर्वोच्चितम शिखर बन गयी है । आज हमारे देशका,समाज का, राष्ट्र का, गांव का, घर का चित्र कुछ विचित्रसा नजर आ रहा है । आज हमारे समाज मे घोर निराशा के सिवा और कुछ नही दिख पडता । देशमें सामाजिक विषमता फैल गयी है । भ्रष्टाचारी, भुखभरी बेकारी, कालाबाजारी तथा बडी महँगाई से पिडीत है । तीस सालसे भारतमें स्वातंत्र्यपूर्व और स्वतंत्रता के बाद भी महँगाई साथी के रोग की तरह बढतीही और फैली ही जा रही है ।

आज बडे बडे शहरोमें जाकर देखेंगे तो गरीबोंके फलोंके समान मासुम बच्चे हाथ फैलाकर भीख मांगते हुए दिख पडते हैं । इन बच्चों को तो न तो पेटभर खाने के लिए अनाज मिलता है । और न पहननेके लिए वस्त्र ! यही है हमारे भारत का असली चित्र ! और इस चित्र का असली कारण है बढतीही जानेवाली जनसंख्या और हमेशा कम होते जानेवाले अनाज ! इस महँगाई के कारण तो समाजका जो निचला स्तर है, वह पीसा जा रहा है । व्यापारी लोग जीवनावश्यक चिजो को दबाकर रख देते है, और मंहगाई होनेपर उन चिजोंको बाहर निकालते हैं । इससे जनता का विशेषकर मध्यम वर्ग और मजदूर वर्गका बुरा हाल हो रहा है ।

आज भारत आजाद होकर कई वर्ष बीत चुके है, लेकिन आज भी अमीर-गरीब की दो दीवारे बनी है । अमीर अमीर ही होते जा रहे है । और गरीब गरीबीमें ही मरते जा रहे है । सिर्फ नारे लगानेसे महँगाई कम हो सकती ? भ्रष्टाचारी और कालाबाजारी लोग गरीबोंका खुन चूस रहे है । आज इस महँगाई के कारण गरीब जनता बहुत ही निराश बन बैठी है । उसे सारा समाज अंधकार भरा नजर आ रहा है । जब इस तरह महँगाई बढती जाती है, तो गरीब भीखमँगे लोग पेट भरने के लिए नये तरीके खोजते है । वे चोर बनते है, खूनी बनते है, समय आनेपर डाके डालते है, घरोंको आग भी लगा सकते है । अनैतिकता असंतोष का तूफान बढता जा रहा है । इस महँगाई के भुखभरी बेकारीके नतीजे यही निकलते है ।

आज महँगाई के कारण सारी जनता अस्वस्थ सी रह गई है । जनता चाहती है कि महँगाई कम हो जाए । भ्रष्टाचार नष्ट हो जाय । कालाबाजारी नष्ट हो जाए । इसके उन्मूलनके लिए जनता जब आंदोलन शुरु करती है, तब इसके बदले उसे जेल जानेकी सजा मिलती है । कैसा अजीब इन्साफ है देखिए ।

वास्तविक कोई भी आदमी जन्मसे खूनी, अपराधी, या चोर नही होता । उसकी मजबूरियाँ उसे ऐसा करने को विवश करती हैं । आदमी की तीन मजबूरियाँ है । 'रोटी' 'कपडा' 'मकान' । जब उसकी आवश्यकताएँ पूरी नहीं होती, तब वह सिधा रास्ता छोडकर टेढे मेढे रास्ते अपनाता है । अगर ऐसी महँगाई न होती अगर आदमी को पेटभर रोटी मिलती,तो क्या वह चोर डाकू बन सकता ? इसका एक मात्र उत्तर है, वह इनमेंसे कुछ नही बन सकता ? बन सकता है, तो सिर्फ 'सच्चा आदमी' जिसके दिलमें इन्सानियत है, दया है, करूणा है, धैर्य है ऐसा भारत का आदर्श आदमी ! लेकिन आज का हाल इसके विपरीत नजर आ रहा है । आजका आदमी आदर्श आदमी के बदले विकृत आदमी बन गया है । यह सिर्फ महँगाई, भुखभरी के कारण ।

जहां जनताने आंदोलन शुरु किया हो वहां सरकार पुलिस को भेजकर, जनता को जेल मे भेजती है । यह इन्साफ अच्छा नही । जनता की यही मांग है– हमे पेटभर रोटी मिले, रहने के लिए मकान और पहननेके लिए कपडा । इन्सान की ये तीन मजबूरीयां है जब ये तीन मजबूरीयां उसे हासिल नही होती याने महँगाई के कारण तब जनता आंदोलन शुरु कर देती है। बार बार यही आवाज उठती है ।

रोटी ! कपडा ! ! मकान ! ! ! आज के तरुण युवकोंको मजबूरीसे दो टोकियोंकी नोकरी करनी पडती है ।

रोटी, कपडा, मकान ये तीन जीवनके परमोच्च निशान है । जब आदमी को ये हासिल नही होते तो समाज मे अनैतिकता का व्यवहार, निराशा, विषमता, झगड फसाद, खून, डाके आदि बातोंकी भर मार होती है । इन सारी बातोंका नेतृत्व महँगाई करती है । यही महँगाई समाजके पतनकी अधोगती मे योग देती है। अत: व्यक्ति तथा समाज के उत्थान के लिए महँगाई का निर्मूलन आवश्यक है । आजके महँगाई के सागर में, बेकारी, गरीबी नष्ट करने की प्रतिज्ञा आज के नवयुवकोंने करनी चाहिए ।

✠ ✠

सच्चा साथी !!

कु. चोपडे आर. ए.
द्वितीय वर्ष साहित्य

मित्रों के बिना कोई मनुष्य सुखी नही रह सकता। हृदय प्रेम के लिए ही बना है और जब तक इसे प्रेम के आदान प्रदान का अवसर नहीं मिलता, तब तक यह सुखी नहीं हो सकता। किन्तु यदी तुम स्वयं स्नेह नहीं दे सकते तो तुम्हे भी स्नेह नही मिल सकता। जब तक तुम दुसरे को प्यार नहीं करोंगे, तब तक दूसरे भी तुम्हे प्यार करनेवाले नहीं मिलेंगे। प्रेम का पाना केवल पारिस्परिक प्रतिदान पर निर्भर है। इसलिए प्रफुल्लित तथा परोपकारिणी प्रकृती का अनुशीलन न करना बहुत ही आवश्यक है। इसके बिना तुम सुखी नहीं हो स कते। इसके लिए पहले अपने मनमें अकृत्रिम स्नेह होना आवश्यक है। और ये भी आवश्यक है। कि अपने स्नेह की बरसात दुसरोपर अकृत्रिम ढंगसे होनी चाहिये। लेन-देन से मैत्रि बढती है। मनुष्य के लिए सहजीवन ये आवश्यक चीज है। अगर हमने ये माना की जिंदगी चार दिन की है, मगर ये दो-चार दिन ही खुब है। जिस दिनोंमें हम कितनेही संगी-साथी जमा कर सकते है, उनके सुख के लिए कुछ कर सकते है।

यदी तुम्हारे साथी तुमसे स्नेह नहीं रखते तो यह तुम्हाराही दोष है। यदी तुम सदय एवं मित्रवत्सल बनोंगे तो वे तुम्हे प्यार किए बिना न रह सकेंगे। यदि तुम किसी के प्रेमपात्र नही हो तो वह काफी प्रमाण है। तुम प्रेम करने के पात्र नहीं हो।

मित्रतासे ही एकता निर्माण होती है। एकता का विशेष गुण यह है की, जो कार्य हम अकेले नहीं कर सकते, वह दूसरोंके साथ मिलकर आसानिसे किया जा सकता है। जो एकसाथ मिलकर काम करते है, वे चाहे निर्बल और दरिद्री ही क्यों न हो, पर काम कर ही लेते हैं। ऐसा कोई काम नहीं है जो एकता के द्वारा संपन्न नहीं हो सकता। एकता के बल की सीमा नहीं है। वर्षा की बूंद बहुत ही तुच्छ है, पर जब देर तक बूंदे बरसती है, तब धारा बह चलती है और उसके सामने जो कुछ पडता है, उसे अपने प्रवाहमें बहा ले जाती है। वह एकता ही है जिसके कारण सृष्टि में जल इतना बलवान तत्व बना है।

स्नेहरुपी वृक्षपर खिलनेवाले सुंदर फूल का नाम ही सच्ची मित्रता।

दिए जलते है, फूल खिलते हैं मगर

बडी मुश्कील से दुनिया में सच्चे साथी मिलते है।

मित्रही आखरी साँसतक मित्र को साथ देता है। मानव का साया ही उसका मित्र है। और साया जिस तरह धूप-छाँवमें, तुफान में, आधी में मानव की साथ नहीं छोडता उसी तरह मित्र भी होना चाहिये। और जो सदा-सर्वदा साथ देता है वही सच्चा साथी होता है। विपन्नावस्थामें भी जो साथ देता है, जो अपनेही स्वार्थ का विचार नही करता है वह मित्र होता है। रास्ते से जाते समय राही मिलते है मगर साथी नहीं मिलते हैं, मिलते भी है मगर वे जितने जल्द मिलते है उतने ही जल्द बिछड भी जाते है। ये बिछड जानेवाले कभी भी सच्चे साथी नहीं होते। जो अंततक साथ रहता है, दुःख के समय तसल्ली देता है वह मित्र होता है। जो दूसरो से उपकार की आशा भी नहीं करता, जो तन-मन-और धन से मित्र को मदत करता है वही मित्र होता है। अपने स्वार्थ के सिद्धी के लिये जगा होनेवाले कभी भी सच्चे दिलसे मित्रता नहीं रखते। मित्रपर हमेशा जो अकृत्रिम स्नेह रखता, उसकी मदत करता है वही सच्चा स्नेही, संगी-साथी होता ह।

ममता

मनोहर जोशी (शिरपुरकर)
एम. ए. द्वितीय वर्ष

आसमान में शुभ्र बादल मंडरा रहे थे। चन्द्रमा अपनी धीमी चालसे आगे बढता हुआ नजर आ रहा था। कभी चन्द्रमा बादलों में छिप जाता, और कभी वह बाहर प्रकट होता था। ऐसा लग रहा था मानों चन्द्रमा बादलों के साथ आंख मिचौंनी खेल रहा है। चारों ओर निस्तब्ध वातावरण था, शांत और गंभीर।

ऐसे वातावरण में शांति प्राप्त करने के लिए रामबाबू अपने बंगले के छतपर आराम कुर्सीपर बैठे हुये थे। चन्द दिनों से उनका दिल काबू में नहीं था। और कई दिनोंसें उन्हें नींद की भी शिकायत थी। अपने अपने अपको संभलना चाहते थे, लेकिन संभल नहीं सके। बार–बार उन्हें अपनी गलती पर दुख हो रहा था। अपनी इकलौती बेटी पर कभी कभी गुस्सा आ रहा था।

रामबाबू की बेटी वैजयंती एक अनाथ जवान के प्रेम में फॅस गयी थी। उसका न अपना कोई घर था न उसके मां बाप। हर दिन वह अलग अलग आदमी के यहां खाना खाकर अपनी शिक्षा पुरी कर रहा था। नाम था उसका अजीत। बडा ही होनहार, देखनें में सुन्दर, सुडौल। आत्म प्रेमका भाव उसके चेहरे पर झलक रहा था। वैजयंती उसीसे बहुत प्यार करती थी। दोनों कालेज में पढते थे (एम्. ए. में) इसीलिए अजीत का हमेशा ख्याल करती थी। हरतरह से उसकी मदद करने के लिए तैयार थी। दोनों साथ कालेज जाते थे। वहां भी दोनों के बीच में काफी बातचीत हुआ करती थी।

इसीसे कालेज के विद्यार्थीयों के आपस में एक प्रकार की कानाफूसी होने लगी और जहां जहां उनके बारे में चर्चा होती थी। अजीत वैजयंतीसे कहता की वह जैसी अमीरों की बेटी उसके साथ घूमना और बातचीत करना अच्छा नही। यह भी अजीत को दु:ख के साथ कहना पडा था। कालेज के विद्यार्थीयों का उन दोनों की तरफ इशारा करते हुए और दोनों को देखकर हंसते हुए व्यंग करना अजीत के लिए बहुत बुरा लग रहा था। लेकिन वैजयंती के लिए इसकी परवाह नही थी। समाज के प्रति उसने अपने प्रतिक्रिया नहीं दि गयी।

इसी तरह कई दिन बीत गये और यह बात शहर में फैलने लगी। इसका नतीजा यह हुआ की अजीत जिनके यहां खाना खाता था, वहां से नालायक समझकर हटा दिया गया। अब वह मुस्किल में फस गया। वैजयंती अपने घर से उसे कुछ देने लगी। राम–बाबू को धीरे धीरे महसूस होने लगा की आखिर वैजयंती इतने रुपये क्या करती है। उन्होनें इसक पता लगाने का निश्चय किया। एक दिन वैजयंती ने अपने पिता के पास सौ रूपये की मांग की। रामबाबूने उसके जानेसे थोडी देर पहले रुपये दियें और उसका पीछा करने लगे।

संध्या का समय था! वैजयंती गोल्डन गार्डन की तरफ जा रही थी, जाते समय बार बार मुडकर देखती थी। चोर की जैसी उसकी दशा बन गयी थी। आखिर वह गार्डन पहुँच गयी। उसके पिताजी भी तब तक वहां आकर पेड के पीछे खडे हो गये। वैजयंती के सिवा वहां कोई नही था! अजीत की तरह देख रही थी और रामबाबू एक आज्ञात आदमी की। बार बार अपनी घडी की तरफ देख रही थी। लगभग एक घंटा हो गया अजीत नहीं आया। वैजयंती अब उठकर चलने लगी और पीछे पिताजी भी थे। सामने ग्रेन्ड रोड पर एक टेक्सी थी। उसमें बैठकर वह चली गयी। रामबाबू भी दूसरी टेक्सी ढूंढने लगे लेकिन वहां कोई नही थी। अत वे घर चले गये।

वैजयंती, सीधे अजीत के कमरे पर पहुँच गयी। वह वही था। उसे देखकर बुरा भला कहने लगी। क्योंकि संध्या के छ: बजे गोल्डन पार्क आने का उसने वादा किया था। वैजयंती को समझाते हुए अजीतने कहा–

"वैजयंती, मैं ठीक समय पर गोल्डन गार्डन की तरफ जाने ही वाला था कि देखा तुम्हारे पिताजीसही

उसी तरफ जाते थे। शायद वे तुम्हारा पीछा कर रहे थे। इसलिए न जाना ही बेहत्तर समझा।'' वैजयंती का दिल धडकने लगा। वह डर गयी। क्या करे और क्या न करें यह प्रश्न अब उसके सन्मुख था। गुप्त प्रेम इस प्रकार खुल जाय गा, इसका पता नही था। तथापि धैर्य से काम लेना चाहा ! अजित तो बार बार उसे भूलने के लिए कहता था। स्त्री हृदयसे अजीत अपरि-चित था।

वैजयंती और अजित दोनो मन्दिर में जाकर पहुँचे। वहाँ एक दूसरे के साथ निभाने की प्रतिज्ञा की और वे पिताजीके यहाँ आशीर्वाद लेने आये। रामबाबू भी अपनी बेटी की राह देख रहे थे। बेटी के साथ एक गरीब विद्यार्थिको देखकर अतिव नाराज हुअे। अजित के पास यद्यपी धन नही था। फिर भी दिलसे वह अमीर था। उसके मन में दुविधा उपस्थित हुअी। इकलोती बेटी होने के नाते घर से हटाना भी नही चाहते थे। एक ओर गुस्सा था, दूसरी ओर वात्सल्य। इन दोनो का संघर्ष होने लगा। वैजयंती ने अपने पिता को समझाना चहा लेकिन तब तक बेहोश होकर गिर पडे।

प्रकटन

शिवराज महाविद्यालय, गडहिंग्लज.

प्रकाशन स्थळ : गडहिंग्लज (जि. कोल्हापूर) प्रकाशन काळ : वार्षिक

मुद्रक : शा. ग. पाध्ये राष्ट्रीयत्व : भारतीय

पत्ता : गर्जना मुद्रणालय १३०५ अ, शिवाजी पेठ, कोल्हापूर ४१६००२

प्रकाशक : प्राचार्य व. बा. देशमुख राष्ट्रीयत्व : भारतीय

संपादक : प्रा. वै. बा. महाजन (संपादक मंडळासाठी) राष्ट्रीयत्व : भारतीय

पत्ता : शिवराज महाविद्यालय, गडहिंग्लज.

मालकी हक्क धारण करणाऱ्यांची नांवे व पत्ता : शिवराज महाविद्यालय, गडहिंग्लज.

वर दिलेला तपशील आमच्या माहिती व विश्वासाप्रमाणे खरा आहे.

प्रा. वै. बा. महाजन
संपादक मंडळाकरिता
दि. २५-८-१९७८
(खाजगी वितरण)

प्राचार्य व. बा. देशमुख
प्रकाशक

कविताएँ

तमन्ना

यही तमन्ना ।
जिस राहपे चल रहे हो,
उसी राह का राही बनना,
रास्ता बहुत लंबा होगा,
फिरभी तू चलते रहना !
रात कितनी बडी हैं,
दिया बनकर जलते रहना,
पेड की शीतल छाया बनना,
मीठे फल देते रहना !
कितने फल तोड़ जाएँगे,
सदा तू फूलते रहना,
कहानी मेरी सुनते रहना,
सुनकर कभी भूल न जाना !
दुःख के तुफानों मे भी,
सदा तू हँसते रहना,
यही एक तमन्ना मेरी,
यादमें तू पूरी करना
हमेशा तू आगे बढना !!

श्री. बारदेस्कर
बी. कॉम. भाग- २

दूर बहुत दूर !

तुम्हारी दुनियासे दूर चली जाऊँगी,
दूर आवाज की बादी से दूर चली जाऊँगी;
होके तनहा ओ मजबुर चली जाऊँगी;
तुम्हारी कदमोंकी आहट से दूर चली जाऊँगी;
तुम्हारी साँस की फानूस खुशबुओंसे दूर,
अपने उदास निगेबन के फुलवाडी से दूर;
दिल में टूटे, चुभते हुए इस कांटोसे दूर,
तुम्हारे पवित्र तसव्वुर के मरूस्थळ से दूर
घुटे घुटे हुए तारों की इस कतार से दूर,
तुम्हारे स्पर्श की जादूगरी से दूर
सियाह रात के दम गेके अबगार से दूर,
सुकर की आंग में हरी हुअी झंकार से दूर,
और ख्वाबों की ऊजडी हुअी बहार से दूर,
न पुरा होगा जो कभी ऊसी इकरार से दूर,
दूर ऐसी जगह कि, को परछाई न हों,
जहां अस्तित्व मेरा आवाजें बाजगश्त बनकर,
खला से दौड के चिमटे और बस् बिखर जाए।

कु. उत्का भुतकर
बी. ए. भाग- २

मेरे गीत

मैंने जो गीत तेरे प्यार की खातिर लिक्खे,
आज उन गीतों को बाजार में ले आया हूँ ।

आज बाजारमें नीलाम उठेगा इनका,
तूने जिन गीतों पे रक्खी थी मोहब्बत की आस ।
आज चांदी के तराजू में तुलेगी हर चीज,
मेरी रचनाएँ, मेरी शायरीयाँ ये मेरा एहसास ।

जो तेरी मुहब्बत से संबंधीत थे उन गीतोंकी,
किमत खानेकी चीजे बनाने पे उतर आई है ।
भूख, तेरे रंगीन चेहरे की खजानों के ऐवज,
बहुत आशा हैं, जरुरत चीजो तमन्नाई हैं ।

देख इस मेहनत और पूंजी के क्षेत्र में,
मेरे नग्मे भी मेरे पास रह नही सकते ।
तेरे जल्वे किसी अमीर की मिराम महो,
तेरी तस्वीरें भी तेरे पास रह नही सकते ।

आज इन गीतों को बाजार मे ले आया हूँ
मैंने जो गीत प्यार के खातीर लिक्खे

ए. एन पटेल
बी. ए. भाग १

चमकते हिरे

छोटे छोटे प्यारे प्यारे,
कैसे सुंदर लगते तारे ।
चम-चम-चम-चम चमकते हिरे
मोती जैसे दमकते तारे ॥

नील गगन है इनका घर,
जहां खलते ये बिखर बिखर ।
इन को कोई पकड न पाते,
सब का ये जी ललचाते ॥

चांद के है ये सब चेले,
छिप जाते है, यह बडे सबेरे ।
यहाँ घना रहता अंधियारा,
करते वहाँ है ये उजियारा ॥

जी में आता इन्हे लाऊँ,
लाकर माला इनकी सजाऊँ ।
भारत माँ को उससे सजाऊँ,
माँ को सादर शीश झुलाऊँ ॥

मिरगे ए. आर.
बी. ए. भाग- २

इंतजार

किस्मतका खेल है यह
सूना सूना बन गया दिल
मगर फिरभी हम जी रहे है
मेहमान बनके इस नाकाम आयुके ।
हँसना हँसाना धर्म समझा था अपना
क्योंकि, जी सके एक सहारेसे ।
पर
अकल गुजर रहे है
लहराती इस दुनियासे ।
काश ! हम इसीमेही खो जाते
किसी अजनबीका इंतजार करते करते ।

कु. प्रतिभा कुलकर्णी
बी. ए. भाग- २

ENGLISH

" When daylight comes, comes in the light
In frount, the sun climbs slow, how slowly
But westward, look the land is bright "

– **Arthur Hugh Clough**

A Review

An Artical

An essay

Four pomes

DOM MORESS-A REVIEW

Ananda Shankar Knmbhar
B. A. III

How is our mind ? Our mind is like that of tree spreading the branches in air and dancing in nature, like peacock. Birds take shelter of the tree, build their nests on tree and live happy life. The birds fly here and there, eats fruits. But when season changes the birds fly away towards different sides. If they remember of the previous tree, th y visit again to that tree or live supposing the blue sky as their house. Some birds do not leave that tree. They live happy life in the nest. They fly away but come again back to their previous nest. There is such unseperable relation in between our mind and books. But after same days we forget them. Some books affect on our mind very deeply and take permanent place on our one branch of mind. Some books take our mind to past memories, sit on the branch of our mind and shake our mind like that of singing birds, spreading their wings. 'My Son's Father' is the autobio graphical books of the same type] written by Dom Moress. After reading this books, we like it most, but it build its nest on one branch of our mind.

Dom Moress as the age of thirty have taken his noble place in the history of English poetry. He was born in Bombay, but he accepted the British citizenship. He says my sweet towards nobility is my autobigraphy. While reading this book we understand that this is sharp, romantic story of poet's blooming mind, bearing the shower

of happiness and hammering of sadness.

His tender Rememberances (memories) :

Having no enterance of father, but the house filled with many things is the first memorable things of Dom. He remembers the green grass on the ground is front of his house, the bell of the back door, the sweet small of his mother's body. Her twinkling eyes, accident in Bombay, her affectionate nature. were noteworthy memories of his life. His father's military dress: valuable foreign things, foreign guests, glassees of beer, lectures of his fathers on Radio-station in every week. By remembering these incidents and beautiful things Dom started thinking seriously. His mother's mind was also shaken by the pityful, sorrowful condition of Dom, and started looking at every thing sharply and beyond the things. She started behaving like a mad woman She forget to comb the hair, to take the food also. One day she said to Dom,-

"I know Dom, your father is in love with one American girl. It is not true that your father was on battle-field. O, my Son ! he was wandering with that American girl in America !"

Hig mother took him to meet with that American girl in Tajmahal Hotel. American girl was shocked to see Dom and his mother Dom's mother lashes her with bitter and guilty words and after long quarrel Dom returns with his mather to their home. And henceforth both of them became doubtful about him. Dom's mother leave the food and because of thinking on the same point her body consumes, and she goes mad.

Dom's mosher started looking towards every man doubtfully. Henceforth Dom started to live or to spend his life with mad mother, His mind turned into pieces. But fortunately his father's moon like bright affection helped him. His father gave him the books of stories and pictures He gave him a dog. Dom enjoyed the travelling and saw many countries, many things like boiling mud, beautiful scenes Dom wrote the description of travel in poetry, While traveling Dom was struck by the writing power. He got power of writing but he could not see the change in mother's madness. His father wasted money like water for Dom's mother. But it was in vain. In madness she injured Dom, killed Dom's dog, broke frames of christ, broke fish pot, started beating the servants. At last his mother was sent to the hospital of mad persons. Now Dom started writing and reading poems. Servants of the house started their duty.

His Poetry and emotion :

In this period his father's friends were coming to his house and took him to an old market of book. They acquainted the Russion literature to him. They showed him the ways of knowledge and also living of poor persons and said that man must not be allowed to live in this con i ion. there was great effect on Dom's mind. He wrote many poems. So Dom decided to live as poet and started enjoying the poetic life. This was his firm decision.

Poetry and emotion entered at once in his mind. He read many books from his father's library. He was sent to a convent by his father and his friends; but his mind was not interested in Church and lessons. So he said good bye to that convent. While taking pleasure in poetic life he met with one naked girl always coming to his house. He was tempted by the charming, attractive body of that girl and he forget to read and write the poems. When that girl was changing her dress in his room, he saw her naked body and her blossoms. He was hypnotised by her beauty. He lost his temper. He do not supress his emotions. And one day he asked that girl to love him. But he was not sucessful in love making with that girl. He was disappointed. His heart was broken. At that time one women

came to his house to ask the betterment of his mother. But Dom's mind was not in happy mood, so she asked him to come at her home for drink. Dom went to that women's house. But instead of any other discussion she asked him to love her. But Dom was not ready to love her.

Disappoint in love :

Dom went to London asking his kind heated father. He said good bye to his father. The boat started going towards London. But silence natured Dom does not speak with anybody. In that boat one young girl called Alis said to him that She was acquainted with Dom's father and mother. Both started discussing about literature. After long discussion Alis said to Dom that she was going to divorse with her husband because of some quarrel. Dom's mind became one with Alis. When they entered London, both of them took very good dinner. After taking dinner Dom wispered in her ear that.

"Alis, I love you !"

But Alis denies his love in very strange words. Thus he was disappointed in love making with Alis.

He went to Paris. But in Paris also he met with unknown woman, who asked him to join the love relationship with her. But Dom's disappointed mind was not ready to love with anybody because of previous insidents. He was rather shocked by love facts. So Dom saw the seattered, spoiled, black and stained woman life from a distance. But he enjoyed with 'Night life' in club. Another Paris girl called Dragika who wanted to enjoy any, sharp, bright eyes of Dom in bed, also tried pull him in her love, But he was not sucessful in this case also. So he get nothing but disappointment and disappointement only.

Pecularities of his literature :

This is a strange romantic story of Dom's life. This is a story like romantic novel, touching to heart. He understood english language well. In case of word meaning he was like expert Diamond examiner. But this autobiography is not famous merely by this Peculgrities of Dom Morres's writing is that his decssion was firm and he completed it with equal measurment He became famous in England as a english poet. By breaking the threads of affection of his mother country he followed the lesson of Tendulkar, Father Alwin, Egywell. He faced many hard tasks and at last he achieved his goal. He was born in India, but he was anknown about Indian languages. England accepted to him.

This is an autobiography of his feelings, pity for his mad mother, affections about his lion heated father of kind nature, his teachers giving lessons day and night to make him noble man, his efforts by wasting his whole life to get fruit of life, his good blessings for benifit ot children, his proud about writers, poets, such unstained, clean human imotions means this autobiography. This is autobiography of how poet see towards world solitarily, what he suffers, how he is alert, what he pay for, how he sacrifice his life when time comes. If you want to see this, you must read this famous, uncomparable autobiographical book. Once you read it, it rides on the wind and effects the mind !

✢ ✢

Department of polities

Miss milan prabhakar pednakar B. A II of Shivraj college, Gadhinglaj has appointed as a member of the consultative committee for the Board of studies in political science for the academic year 1977-78

V. N. Gajendragad

STUDENTS AND POLITICS

Shri Manohar Joshi (Shipurkar)
M. A. Part II

Should students take part in political activities, is a question upon which there are divergent views. Some people are of the opinion that students should not be allowed under any circumstances to take part activity in Politics, as it would divert their minds from studies, while others contend that it is quite essential These people assert that it will train the students for the struggle that awaits them.

Let us first examine what is the primary aim of a student, well the primary duty of a student is to equip himself phisically, meutally and morally for the struggle in life, and as such he should devote his time and energies to the pursuit of his studies. His mind should not be diverted from the path of learning. It is also the responcibility of parents, as well as the teachers to see that nothing comes in the way of stifling the growth of a student's mental energy There is ample time for a student after completing his education to plunge in to Politics. He will then be more mature to Judge the pros and the cons. In his school or college years his mind being immature, he is liable to be led away by wily Politicians to serve their own selfish and Political ends, Students being in experienced easily fall a pray to the machinations of unscrupulous demagagues and just become pawns in the political game.

It should be noted that many equipment educationalists as well as important and highly respectable people in public life have times out of number discouraged and deno- unced students taking an active part in Politics. Recent events in our country clerly indicated the evils that followed by students taking part in political activities. Students being young are wedded to certain ideals and objectivities, and instinctly revolt against certain injustices. No one denies them the right to vehemently protest and demand justice. But certainly no right thinking person will concede them the right to take the law into their own hands and indulgein cuts of loot and arson. Evidently the students being immature were misguided by power hungry Politicans who exploited them for their own ends and conducted them into wrong channels.

However I do not say that students should not study politics, or evey discuss political problems Far from it there is nothing wrong in students keeping in touch with political events and even holding healthy discussions or debating with their friends on current political trends. Let them even take interest in politics by watching with care the political happenings in the Country. But let them above all, bear in mind that they are students first, and do nothing at the cost of their studies.

STRIKES !

Miss Bhutkar Ulka D.
Sedond year—Arts

Strikes are the order of the day. Almost every day, we read an exciting account of some strikes. Strikes are very common in schools and colleges. But Strikes are a contagious disease. Coolies, mill hands, postmen, clerks and school masters - all use this powerful swodr of strikes to win victory, Truly strikes have now become so common that we may even say, that ours is an ' Age of strikes.'

There is often a conflict between capital and Labour, between Government and servants. The poor labourers work like a horse, they waste their energy. their lives, in rendering, honest and beneficial service to their masters. But in spite of all their hard and honest work, they are not properly paid. They have to starve. The masters fatten themselves by, sucking, the blood of these bloodless labourers. The rich employers turn a deaf ear to their just demands. On such occasions the hands handle the weapon of 'strik' to get fair justice form their heads. Thus, dis-satisfaction among the empolyees is the root cause of 'strikes', in mills,; fact-ories and other departments of Governmet.

Students also strike to show their protest against some injustice done to them- such os raising their fees or unjust dismissal of their favourite school mastar. Sometimes they go on strike when their beloved leader is unjustly arrested by the Government.

Unity, disicipline courage and self sac-rifice are most essential to succeed in every strike. If all the labourers are united, strikes score success. The employers have to yield, and to comply with the just demands of the labourers proper pay, shorter hours of work and more holidays. "United we stand, divided we fall" is a precious principle which the strikers must always follow. They must have courage to oppose and patience to suffer.

Strikes very, often beset with great risks and dangers. Poor people have often to softer. They have to starve, they cannot keep body and soul together. If the Strikes are unsuccessful, the condition of the poor people is most pitiable. Their hopes meet to dust. Business comes to a stand-Still. Mills and factories are closed. Prices of articles prise high. Peace and order are distrubed

Thus, Strikes are nodoubt a powerful weapon, but this weapon must be used with great care and wisdom, otherwise, like a sword in the hands of a child, this weapon would hurt the holder himself.

POMES

My Dream

I see I see . . .
Her wait in my dream,
When she went from me.

One day . . .
She came in my beautiful room
Sat on my colourd bench,
I took her pleasantly kiss

She went . . .
Taking my thinking power
And I became very mad.

I see, I see . . .
Her wait in my dream,
When she went from me.

I searched, I searched . . .
Her beautiful palace
In my golden dream.

I told about her
Who met to me,

Someone said about her,
She is magic.
I stopped, I stopped . . .
Her search in my dream,
When she went from me.

G. B. Boosale
XII Arts,

The face

I know a face, lovely face
As full of beauty as of grace
A face of pleasure, ever bright,
in utter darkness it gives light

A face that is itself like joy;
To have seen it I'm a lucky boy;

But I've a joy that have few others,
This lovely woman is my mother.

Mother Moon

The sun is fathar,
The moon is mother.
And the stars are the children
Awake in the night.

She stoops down to kiss them,
And tuck in the covers,

And when she is going.
She leaves them her light.

Miraje A. R.
B A II

Love's philosophy

I love a girl,
She has beauty as pearl.
When I look at her,
I go mad with joy.

She seems beautiful in sari,
But she prefers skirt to sari,
Whatever let her wear,
but let her be my dear !

For a Sight, for a touch, for a kiss,
I am ready the whole world to miss,
Love is life, love is God, love is bliss,
She does not love a pie the words hiss

" I love her, more than my own life "
" Let her come and be my wife. "

Shri Manoher Joshi
M. A. part II

विभागीय प्रांत अधिकाऱ्यांची महाविद्यालयास भेट

साहसी सायकल सफर

या वर्षी फुटबॉल विभागीय सामने आम्ही पार पाडले

बेळगाव शिबिरासाठी निवड

आमचा पदव्युत्तर विभाग

विद्यार्थिनी प्रतिनिधी

कु.एल.जी.पाटील
बी.ए.भाग–२

महाविद्यालयावतीने चेअरमन खासदार माने यांचा सत्कार

वाणिज्य विभाग (तृतीय वर्ष)

भासशिला

रंगावली

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

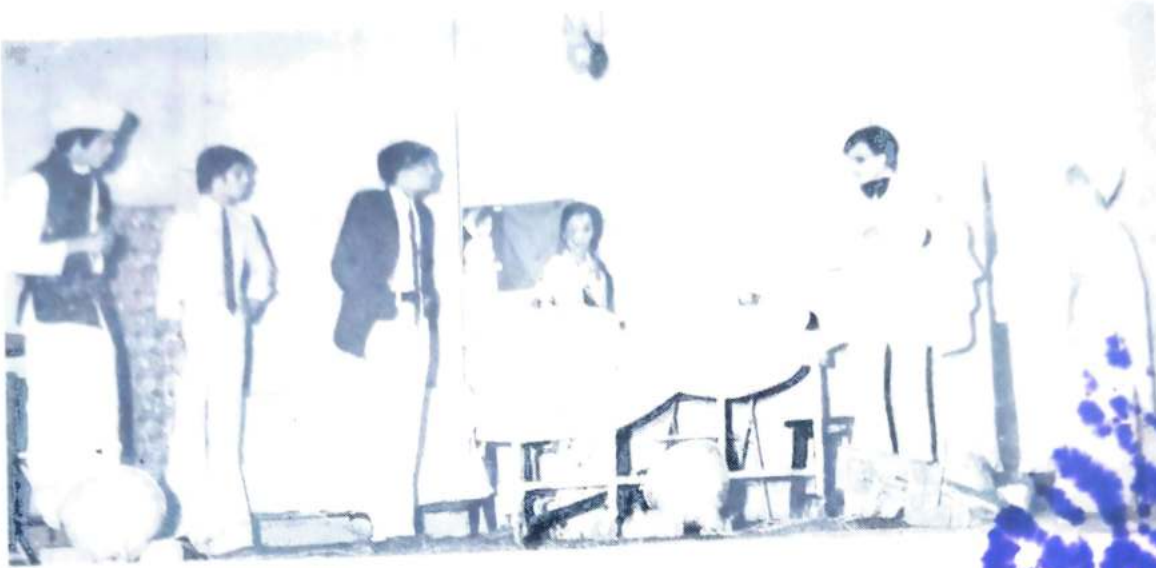

←

पत्रिया ठमा ी निवड

डी. आर. गायकवाड

श्री. एस. एस सावंत

→

चित्रकार आणि कवि

वि. मा. सुरंगे

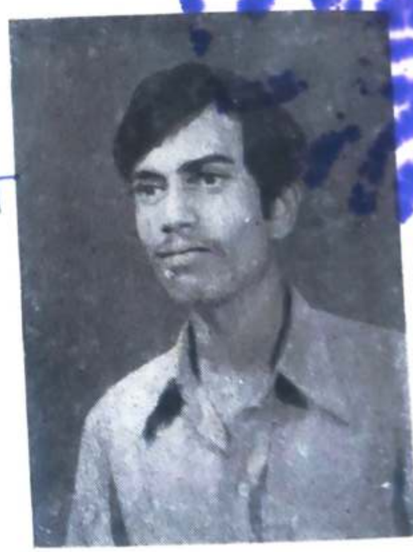

वसंत सबनीसांच्या विनोदाचा दृष्य आविष्कार

राष्ट्रीय कार्यात आमचा सहभाग – रक्तदान !

आमचा अर्थशास्त्र विभाग

प्राचार्यांसमवेत सिनि. ज्युनि. जिमखाना सदस्य

आमची राष्ट्रीय छात्रसेना – दिल्ली संचलनातील छात्रासह

हिंदी विभाग

इंग्रजी विभाग

समाजशास्त्र विभाग

मराठी विभाग

आमचे कार्यालयीन कर्मचारी

सम्मेलन उच्चाधिकार समिती

प्राचार्यासमवेत प्राध्यापक वर्ग

प्राचार्यासमवेत ग्रंथालय विभागाची मंडळी

कथा सांगती जनक कथेचे

विद्यापीठ प्रतिनिधी

श्री. दिनकर गायकवाड

सम्मेलनाध्यक्ष कादंबरीकार बाबा कदम

महाविद्यालय प्रतिनिधी

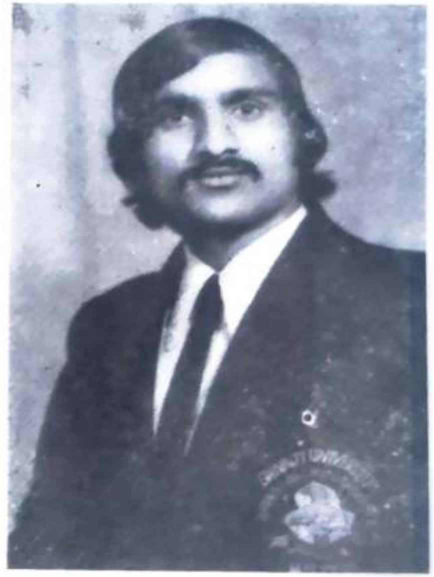

श्री. अन्तोन बार्देस्कर

विविध विभागांचे वृत्तांत

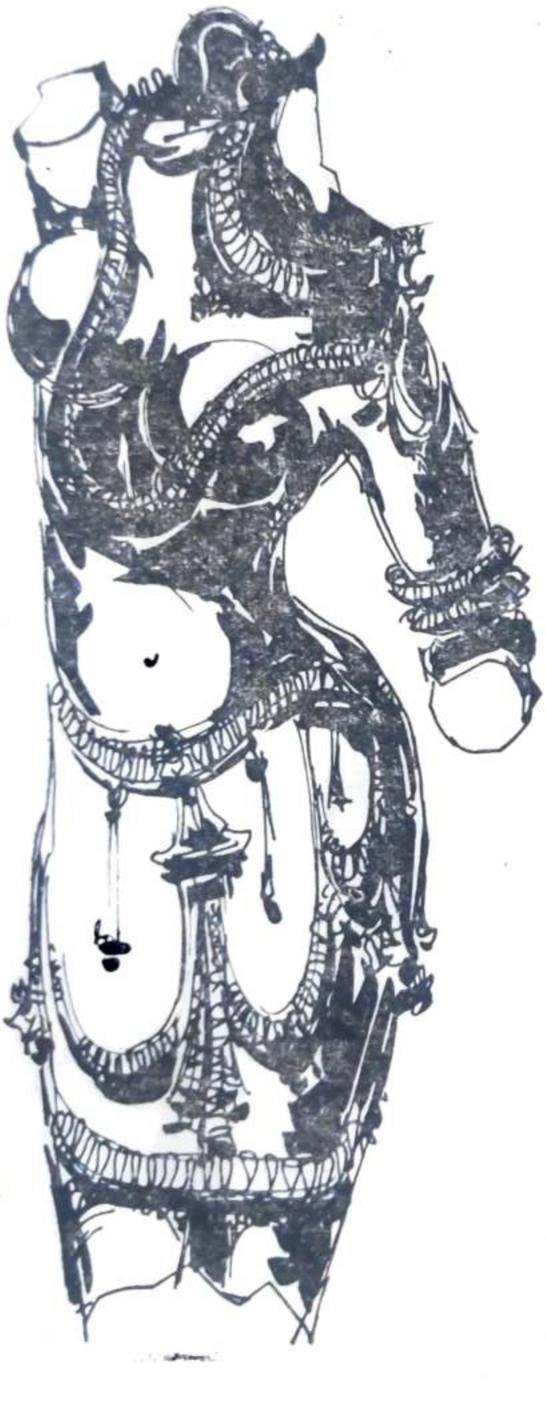

संपादकाकडून
संकलित

क्रिडा विभाग

चालू वर्षी क्रिडा विभागाची सुरुवात आम्ही महाविद्यालय सुरु झालेबरोबर लगेच केली. १ जुलैमध्ये सर्व खेळाडूंची नांवे नोंदवून घेतली. प्रत्येक खेळासाठी एक विद्यार्थी खेळाडू प्रमुख निवडून याप्रमाणे खेळाची विभागणी केली. १४ जुलै १९७७ रोजी कोल्हापूर विभागीय सामने भरविण्यासाठी पहिली बैठक भोगावती महाविद्यालय येथे झाली. यावेळी आमच्या महाविद्यालयातर्फे १) कबड्डी २) व्हॉलीबॉल ३) फुटबॉल ४) कुस्ती ५) अॅथलेटिक्स् या खेळामध्ये भाग घेणेचे निश्चित केले. याचवेळी आमच्या महाविद्यालयास कोल्हापूर विभागातर्फे एक आव्हान देण्यात आले, ते आम्ही मोठ्या आत्मविश्वासाने स्वीकारले व तेवढ्याच जिद्दीने चांगल्या प्रकारे यशस्वी करून दाखविले. ते म्हणजे विभागीय फुटबॉल सामने गडहिंग्लज येथे आयोजित करणे.

खरे पाहता विभागीय सामन्याची सुरुवात ही फुटबॉल सामन्यापासून होते. हा उद्घाटनाचा मान आम्ही पटकाविला. दिनांक २७ ऑगस्ट १९७७ रोजी सकाळी ठीक ८-०० वाजता फुटबॉल सामन्याची सुरुवात मा. प्राचार्य बी. बी देशमुख यांचे हस्ते व मा. श्री. श्रीपतराव शिंदे यांचे अध्यक्षतेखाली झाली. सामन्यामध्ये कोल्हापूर जिल्ह्यातील एकंदर ९ संघानी भाग घेतला होता. सामने अत्यंत चुरशीचे व प्रेक्षणीय झाले. २७, २८ व २९ ऑगस्ट १९७७ हे दिवस म्हणजे गडहिंग्लजच्या सर्व क्रीडा रसिकांना मेजवानीच होती. कोल्हापूर विभागाचे सेक्रेटरी स्वत: तीन दिवस सामने पाहण्यासाठी आले होते. त्यांनी आमच्या महाविद्यालयाच्या सांघिक कामाची फारच तारीफ केली. सामने व्यवस्थित आयोजित करण्याचे संपूर्ण श्रेय आमच्या महाविद्यालयाच्या सर्व शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना आहे.

१) फुटबॉल

फुटबॉलचे विभागीय सामने गडहिंग्लज येथे होणार म्हणून आम्ही आमच्या संघाची फारच चांगली तयारी करून घेतली. खेळाडूंनी अविश्रांत परिश्रम घेऊन सकाळ-संध्याकाळ सराव केला. पहिल्याच सामन्यात आम्हास न्यू कॉलेजसारख्या बलाढ्य संघाशी लढत द्यावी लागली. आमच्या संघाने न्यू कॉलेजबरोबर प्रेक्षणीय झुंज दिली. यामध्ये कॅप्टन श्री. बंदी सी. एन्. श्री. बंदी एम. एस., श्री. मोहिते एस. के. व गोल किपर पटेल ए. एन. यांचा खेळ उत्कृष्ट झाला.

२) कबड्डी

कबड्डीचे सामने ९ व १० सप्टेंबर १९७७ रोजी भोगावती महाविद्यालय कुरुकली येथे पार पडले. आमचा पहिला सामना शाहू इन्स्टिट्यूट कोल्हापूर बरोबर चुरशीचा झाला. यामध्ये श्री. नाईक एस. के. श्री. मोहिते बी. के., श्री. तेरसे पी. आर., श्री. पाटील पी. ए. यांचा खेळ अत्यंत प्रेक्षणीय झाला. आमच्या महाविद्यालयाचा कबड्डीसंघ गडहिंग्लज, चंदगड, आजरा, भागामध्ये ज्या ठिकाणी सामने होतील अशा ठिकाणी नेहमीच भाग घेत असतो. चन्नकुपी येथे गणेश चतुर्थी निमित्ताने दरवर्षी कबड्डीचे सामने भरविले जातात. तेथील फिरती ढाल सतत तीन वर्षे जिंकून कायमची आमचेकडे राखण्याचा मान आमच्या या संघाने मिळविला.

३) व्हॉलीबॉल

मुलांचे व्हॉलीबॉलचे सामने १७ व १८ सप्टेंबर १९७७ रोजी भोगावती महाविद्यालय कुरुकली येथे मोठ्या उत्साहाने पार पडले. आमचा न्यू कॉलेजबरोबर व्हॉलीबॉलचा सामना झाला. त्यामध्ये आमच्या संघातील श्री. पाटील पी. ए., श्री. परीट एस. बी. यांचा खेळ उत्कृष्ट झाला.

मुलींचे व्हॉलीबॉलचे सामने २१ व २२ सप्टेंबर १९७७ रोजी कुरुकली येथे झाले. आमचा पहिला सामना कॉमर्स कॉलेज कोल्हापूर बरोबर अत्यंत चुरशीचा झाला. आमच्या संघातील कु. भुतकर यू. डी., कु. पाटील एल. जी., कु. बारदेस्कर यांचा खेळ चांगला झाला.

४) कुस्ती

भोगावती काठ कुस्तीसाठी फारच प्रसिद्ध आहे. अशा प्रसिद्ध ठिकाणी भोगावती कारखान्याच्या परिसरात २७, २८ व २९ सप्टेंबर १९७७ रोजी कुस्तीचे सामने मोठ्या चुरशीने पार पडले. श्री. वाडिवडेकर आर. एस., श्री. देसाई एस. जी., श्री. पाटील बी. एन., श्री. सावंत एस. एस., श्री. देसाई एन. जी. याने पाचव्या फेरी पर्यंत मजल मारली तर बाकीच्या सर्वांनी तिसऱ्या फेरीपर्यंत कुस्त्या जिंकल्या श्री. देसाई एस जी याने कमी वेळात अत्यंत प्रेक्षणीय कुस्त्या जिंकल्या.

५) ॲथलेटिक्स

अंतर विभागीय चॅम्पियनशिप मिळवायची म्हणून आमच्या खेळाडूंनी सुरुवातीपासूनच सराव चालू ठेवला. आमच्या संघाचा सराव किती चांगला होत आहे याचे प्रत्यंतर मध्येच १५ ऑगस्टला श्री. सावंत अेस्. अेस्. या खेळाडूने दाखवून दिले. इचलकरंजी येथे स्वातंत्र्य-दिनानिमित्ताने तेथील लायन्स क्लबने धांवण्याच्या स्पर्धा आयोजित केल्या होत्या. धांवण्याचे अंतर ४ मैल होते. या स्पर्धेत ३० स्पर्धकांनी भाग घेतला होता. आमच्या स्पर्धकाने पहिला क्रमांक मिळवून १०१/- रुपयाचे रोख बक्षिस जिंकले. इतकेच नव्हे तर क्रमांक २ च्या खेळाडूस १ मैल अंतराने पाठीमागे टाकले. अशा तऱ्हेने चालू वर्षाची सुरुवातच यशातून झाली.

३ व ४ डिसेंबर १९७७ रोजी ॲथलेटिक्स विभागीय सामने कोल्हापूर येथे शिवाजी विद्यापीठाच्या मैदानावरती अत्यंत चुरशीने पार पडले. चालूवर्षी आम्ही सर्व नवोदित खेळाडू स्पर्धेसाठी उतरविले होते. तरीपण त्यांनी सर्वांनी धवघवीत यश मिळवून दिले. यशाचे मानकरी असे–

१) श्री. चव्हाण टी. बी. ८०० मी. धांवणे दुसरा क्रमांक, १५०० मी. धावणे तिसरा क्रमांक.
२) श्री. खोत आर. डी. ४०० मी. धांवणे दुसरा क्रमांक ३) श्री. कदम पी. एम्. ४०० मी. हर्डल्स् तिसरा क्रमांक लंगड झेप उडी तिसरा क्रमांक
४) श्री. खोत बी. डी. ४०० मी. धांवणे तिसरा क्रमांक ५) ४००X४ रिले पहिला क्रमांक
६) १०० X ४ रिले तिसरा क्रमांक
७) कु. लोकरे जी. जे. ४०० मी. धांवणे दुसरा क्रमांक ८०० मी. धांवणे दुसरा क्रमांक १५०० मी. धांवणे दुसरा क्रमांक.
८) ४०० X ४ रिले (मुली) पहिला क्रमांक
९) १०० X ४ रिले (मुली) तिसरा क्रमांक
४०० X ४ रिलेमध्ये भाग घेतलेले खेळाडू १) श्री. चव्हाण टी. बी. २) श्री. मुसाई व्ही. आर. ३) श्री. खोत आर. डी. ४) श्री. खोत बी. डी. ५) श्री. बडदार व्ही. एम्.

१०० X रिले– १) श्री. मोहिते एम्. के. २) २) श्री. शिंदे ए. के. ३) श्री. खोत बी. डी. ४) श्री. मुसाई व्ही. आर.

१०० X ४ व ४०० X ४ रिलेमध्ये भाग घेतलेल्या मुली–

१) कु. लोकरे जी. जे. २) कु. भतकर यु. डी. ३) कु. वारदेकर ४) कु. समाट एम्. मी. ५) कु. चव्हाण.

सर्वच नवीन खेळाडू असल्यामुळे अपेक्षेपेक्षा आम्हास चांगले यश मिळाले. गुणामध्ये जिल्ह्यात आमचा तिसरा क्रमांक आला.

आमच्या महाविद्यालयाचा लांब अंतर धांवणारा धावपटू याची शिवाजी विद्यापीठातर्फे २० किलोमीटर अंतर धावण्यासाठी निवड झाली. उज्जैनी येथे झालेल्या अखिल भारतीय स्पर्धेमध्ये श्री. सावंतने १५० स्पर्धकांमध्ये ७ वा क्रमांक मिळविला.

ज्युनिअर विभाग

ज्युनिअर महाविद्यालयाचे पावसाळी सत्रातील सामन्यासाठी कोल्हापुरला दोन संघ पाठविले होते. १) कबड्डी व २) फुटबॉल. या दोन्हीही संघानी फारच चांगला सराव केला होता.

आमच्या संघाचा आजरा हायस्कूलबरोबर पहिला सामना अत्यंत चुरशीचा झाला. यामध्ये श्री. नौकुडकर एच. जी. व श्री. देसाई यांचा खेळ प्रेक्षणीय झाला.

आमच्या फुटबॉल संघाने अत्यंत प्रेक्षणीय सामने खेळून उपांत्य पूर्व फेरीपर्यंत मजल मारली व प्रेक्षकाकडून वाहवा मिळविली. पहिला सामना न्यू हायस्कूलबरोबर झाला. हा सामना आम्ही ४ विरुद्ध ३ गोलनी दुसरा सामना न्यू कॉलेजबरोबर झाला. जिककला. हा सामना ० विरुद्ध ९ गोलनी जिंकला. तिसरा उपान्त्य पूर्व सामना शहाजी छ. कॉलेजबरोबर झाला हा सामना आम्हास २ विरूद्ध १ गोलने गमवावा लागला. या सर्व सामन्यामध्ये सर्वच खेळाडूंचा खेळ वाखाणण्यासारखा झालाथा. मध्ये भाग घेतलेले खेळाडू १) श्री. मोरे एस. बी. २) श्री. बोरगांवे एस. व्ही. ३) श्री. शिंदे एन. आर. ४) श्री. चव्हाण एन. ए. ५) श्री. बंदी के. एस. ६) श्री. शेटगे डी. ए. ७) श्री. खोत एस. बी. ८) श्री. वैकुडकर एच. जी. ९) श्री. जाधव पी. एम. १०) पाटील बी. बी. ११) श्री. पोवार बी. के. १२) श्री. खलीक एस. एम.

प्रा. पुंडपळ यांचे ज्युनिअर जिमखान्याला सतत सहकार्य लाभले.

–प्रा. आनंदराव नाळे

एन. सी. सी.

(राष्ट्रीय छात्र सेना)

एन्. सी. सी. च्या बाबतीत चालूवर्षी विद्यार्थ्यामध्ये उत्साहाचे वातावरण दिसले. कारण पहिली प्रवेशाची नोटीस लागताक्षणीच अनेक विद्यार्थ्यांनी स्वयं-स्फूर्तीने नांव नोंदणी केली. परंतु कोल्हापूरमधून बटालियनच्या आदेशावरुन फक्त ५४ विद्यार्थ्यांना प्रवेश देऊन बाकीच्या विद्यार्थ्यांना पुढील वर्षी प्रवेश देऊ असे आश्वासन देऊन संख्या कमी केली.

मे-जून मध्ये बेळगांव येथे झालेला "आर्मी अॅटॅचमेंट कॅम्प" १) श्री भोरे एम्. ए. २) श्री. पोवार व्ही. एम. ३) श्री. कोडोली बी. सी. ४) श्री. बडदारे व्ही. एस्. यांनी उत्कृष्ट प्रकारे पूर्ण केला. एन्. सी. सी. ची सुरुवातच यशाने झाली. या कॅम्प-साठी संपूर्ण महाराष्ट्रातून एन्. सी. सी. छात्र भाग घेतात.

या वर्षी वार्षिक शिबीर नोहेंबर मध्ये बेळगांव येथे व्यवस्थितपणे पार पडले. या मध्ये कोल्हापूर जिल्ह्यातील १२ महाविद्यालयामधील ५०० विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला होता. आमच्या महाविद्यालयाच्या २२ छात्राना या शिबीरामध्ये भाग घेण्याची संधी मिळाली तेथे वेगवेगळ्या स्पर्धा झाल्या. त्यामध्ये आपल्या महाविद्यालयाचे १) श्री. बेन्नाळी सी. एन्. यांनी 'बेस्ट गार्ड' म्हणून बक्षिस पटकावले २) श्री. पोवार व्ही. एम्. यांने 'बेस्ट बॉयनेट फायटर' नंबर पटकाविला.

१९७७-७८ साल हे आम्ही आमच्या कंपनीचे व महाविद्यालयाचे भाग्याच समजतो. कारण आमच्या एन्. सी. सी. कंपनी मधील दोन छात्र १) श्री. बेन्नाळी सी. एन्, २) श्री. खोत आर. डी. हे दिल्ली जिंकून आले. ज्याना एन्. सी. सी. मधील अधिक माहिती आहे असे सर्व जाणकार समजू शकतील की, दिल्ली परेड-साठी निवड होणे किती अवघड काम आहे. गेले कित्येक वर्षे कंपनी प्रमुख म्हणून मी प्रयत्न करीत होतो की, कोणीतरी विद्यार्थी दिल्ली परेडसाठी निवडला जावा व आमच्या महाविद्यालयाचे नाव दिल्ली पर्यंत उंचवावे हा कपिलाशष्टीचा योग चालूवर्षी आम्हास मिळाला.

दिल्ली परेडच्या निवडीसाठी अेकंदर दोन छात्रांची नांवे १) श्री. बेन्नाळी सी. एन्. २) श्री. खोत आर. डी. पाठविली होती. यांची सुरुवातीला बटालियन मध्ये (कोल्हापूर जिल्हा) चांचणी झाली. त्यामध्ये हे दोघे प्रथम क्रमांकाने निवडले गेले.नंतर ग्रुपची (सांगली सातारा, कोल्हापूर व रत्नागिरी) चांचणी झाली त्यामध्येही हे दोघे निवडले गेले. नंतर खडकी पुणे या ठिकाणी ७ ग्रुपचे मिळून शिबीर झाले. १) औरंगाबाद २) अमरावती ३) कोल्हापूर ४) मुंबई-अ ५) मुंबई-ब ६) नागपूर ७) पुणे इत्यादी. या सर्व ग्रुपमधून अेकंदर ३७५ निवडक छात्रानी भाग घेतला होता पैकी १३५ सिनिअर कॅडेटस् होते. त्या ठिकाणीही चांचणी स्पर्धा घेतली गेली. त्यामध्येही या दोघानी नंबर पटकाविले. श्री. खोत आर. डी. याने "क्रॉस कंट्री" (६ किलो मिटर) अंतर धांवणे यामध्ये अेकंदर १६४ छात्रानी भाग घेतला त्यामध्ये पहिला क्रमांक पटकाविला. केवळ १७ मिनिटामध्ये हे अंतर याने तोडले व आपली निवड निश्चित करून घेतली.

श्री. बेन्नाळी याने "वर्ड ऑफ कमांड" मध्ये कोल्हापूर ग्रुपमधून १३५ छात्रात पहिला क्रमांक मिळ-विला व आपली निवड योग्य आहे दाखवून दिले.

येथून निवड होऊन दिल्ली पर्यंत जाई तो पर्यंत तीन कॅम्पस् पूर्ण करावे लागले १) खडकी (पुणे) १५ दिवस २) दिघी (पुणे) १५ दिवस व ३) दिल्ली २२ दिवस. या तिन्हीही ठिकाणी आपली निवड कशी योग्य आहे हे या छात्राना वेळोवेळी दाखवून द्यावे लागले.

अशा प्रकारे कोल्हापूर ग्रुपमधून ३ छात्र दिल्ली परेडसाठी निवडले गेले. २ कोल्हापूर व १ सातारा, दोन्ही कोल्हापूर जिल्ह्यातून निवडलेले छात्र म्हणजेच शिवराज महाविद्यालय गडहिंग्लजचे होय.

पुणे व दिल्ली शिबीरामध्येही आपला नंबर नेहमीच वरचा ठेवून "दिल्ली २६ जानेवारी १९७८ प्रजासत्ताक दिनाचे संचलन" करून येण्याचा मान या आमच्या श्री. बेन्नाळी व श्री. खोत दोघानी मिळविला. एकाच महाविद्यालयामधून दोन विद्यार्थी एकाच वेळी

दिल्लीस परेडला जाण्याचा पहिला मान संपूर्ण महाराष्ट्रात शिवराज महाविद्यालयाने प्रथम मिळविला म्हटल्यास कांही अतिशयोक्ती होणार नाही.

गेल्यावर्षी आमच्या कंपनीचे १७ विद्यार्थी 'बी' सी. फिकेटला बसले होते पैकी १५ उत्तीर्ण झाले. 'सी' सर्टिफिकेटला ३ विद्यार्थी बसले होते २ उत्तीर्ण झाले. चालू वर्षी 'बी' सर्टीफिकेटस् १२ व 'सी' सर्टीफिकेटस् ७ विद्यार्थी बसलेले आहेत.

या वर्षी नवीनच एन् सी. सी. मध्ये खेळांचा समावेश केलेला आहे. यामध्ये आंतर बटालियन व आंतर ग्रुप असे सामने पार पडले. आमच्या कंपनीचे श्री नलवडे आर. आर. यांची निवड बटालिएन मधून हॉलीबॉल खेळासाठी झाली. ते कराड येथे ग्रुपचे सामने खेळून आले.

तसेच दुसरे एक छात्र खेळाडू श्री. मोहिते बी. के. यांची बटालियन तर्फे कबड्डीसाठी निवड झाली व ते सांगली येथे जाऊन ग्रुपचे सामने खेळून आलेत.

महाविद्यालयामध्ये "रक्तदान शिबीर" एन्. सी.सी.५६महाराष्ट्र बटालियनकडून शाहू रक्तसंचयिका कोल्हापूर तर्फे आयोजित केले होते. त्यामध्ये बऱ्याच एन्. सी. सी. छात्रानी रक्तदान देऊन आम्हीही राष्ट्रीय कार्यक्रमाध्ये सहभागी आहोत हे सिद्ध करून दिले.

अशा तऱ्हेने आमची कंपनी शिवराज महाविद्यालयाची शान आणि मान वाढविण्यासाठी नेहमी प्रयत्नशील आहे.

या आमच्या कंपनीस ग्रुप कमांडर कर्नल एन्. पी. नायर, मेजर डी. टी. घोंगले, मेजर आ बी. थोरात, कॅप्टन सूद, कॅप्टन अहलुवालीया, सुभेदार मेजर सूरजप्रकाश या सर्व थोर अधिकाऱ्यांचे मार्गदर्शन व सहकार्य नेहमी लाभते आहे. आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य मा. बी. बी. देशमुख सर्व छात्राना वेळोवेळी मार्गदर्शन करतात. नायब सुभेदार केशव आठले यांचेही उल्लेखनीय सहकार्य लाभले.

ग्रंथालय

गेल्या संपूर्ण वर्षभरात प्राचार्य बलवंत देशमुख व प्रा. नामदेवराव दुंडगेकर यांच्या चोखंदळ मार्गदर्शनामुळे ग्रंथालयाचा दर्जा आम्ही उंचावू शकलो.

आमचे ग्रंथालय म्हणजे उत्कृष्ठ व दर्जेदार ग्रंथाचा उत्कृष्ठ संग्रह आहे. जवळ जवळ १७,००० पर्यंत ग्रंथ संख्या असून, २००० च्या आसपास पुस्तकपेढीच्या ग्रंथांची संख्या आहे. आतापर्यंत महाविद्यालयाने ग्रंथासाठी दीड ते २ लाख रुपये खर्च करून ग्रंथालय व ग्रंथसंग्रह समृद्ध केला आहे.

या वर्षी जवळजवळ ४०० विद्यार्थ्यांनी पुस्तक पेढीचा लाभ घेतला आहे. तर बी. ए. व बी. कॉमच्या विद्यार्थ्यांनासंपूर्ण पुस्तक संच व लागतील तेवढे संदर्भ ग्रंथ देण्याची सोय करण्यात आली होती. ग्रंथालयात दररोज १५० ते २०० विद्यार्थी पुस्तक देवघेव करतात. अभ्यासिका दररोज सकाळी ८ ते १२ पर्यंत सतत चालू असते. अभ्यासिकेसाठी येणाऱ्या विद्यार्थ्यांची सरासरी संख्या २०० च्यावर असते. आमच्या अभ्यासिकेत ११ वी ते एम्. ए. पर्यन्तचे विद्यार्थी अभ्यासात मग्न असलेले आढळतात.

या वर्षीच्या ग्रंथ खरेदीत Cambridge History of English Liteature सारखा महत्वपूर्ण ग्रंथ संच ३००० रु. खर्च करून घेतला आहे. तत्वज्ञान कोषाचाही संदर्भ विभागात समावेश करण्यात आला आहे.

वेगवेगळ्या विषयांना उपयुक्त अशी एकूण ४० ५० मासिके, साप्ताहिके, दैनिके ग्रंथालयात येतात. संदर्भासाठी पूर्वीची नियतकालिके एकत्र बांधणी करून घेतली जातात. यासाठी एक स्वतंत्र विभागच आहे.

ग्रंथालयाचे कामकाज व्यवस्थित पार पाडण्यासाठी वा कोणतीही नवी योजना राबवण्यासाठी माझे सहकारी रेगडे, कदम, पाटील, चव्हाण, व सावंत यांची कार्यतत्परता नेहमीच उपयोगी पडते.

श्री. टी. ए. पाटील
ग्रंथपाल

वादविवाद मंडळ

सालाबादप्रमाणे या वर्षीही आमच्या महाविद्यालयाच्या वादविवाद मंडळाने उल्लेखनीय कामगिरी करुन दाखविली आहे. पहिल्या सत्रात वादविवाद मंडळाचे उद्‌घाटन झाल्यानंतर अनेक अंतर महाविद्यालयीन वादस्पर्धामध्ये आमच्या विद्यार्थी स्पर्धकांनी भाग घेतला. महाविद्यालयात आजच्या घेतल्या जाणाऱ्या कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे वक्तृत्व स्पर्धेत इतर अनेक महाविद्यालयातील वक्त्यांबरोबरच आमच्या विद्यार्थ्यांनीही भाग घेतला व आमच्या महाविद्यालयाची विद्यार्थिनी कु. लीला पाटील हिने प्रथम क्रमांक पटकावून कै. मोहिते ढाल जिंकली. विद्यार्थ्यांनी प्रा. जयवंत कांबळे यांचे व्याख्यान आयोजित केले. प्रा. वैजनाथ महाजन यांनी 'थँक्यू मि. ग्लाड' हा अभिनव कार्यक्रम करुन तीन तास आपल्या अमोघ वक्तृत्वाने श्रोत्यांना जागीच खिळवून वक्तृत्वाची आगळी चमक दाखविली. मराठीतील सुप्रसिद्ध ग्रामीण कथा लेखक श्री. शंकर खंडू पाटील यांच्या व्याख्यानाने सुरू झालेल्या आमच्या मंडळाची सांगता जिमखाना समारोप प्रसंगी प्रख्यात कादंबरीकार बाबा कदम यांच्या व्याख्यानाने झाली

विद्यार्थी प्रतिनिधी — **प्रा. किसन कुराडे**

श्री. गवळी — **प्रा. जयवंत कांबळे**

वार्षिक स्नेहसंमेलन

आंध्र वादळग्रस्तांना यथोचित सहाय्य करुन मगच आमच्या विद्यार्थ्यांनी स्नेहसंमेलन साजरे करण्याचा निर्णय घेतला. त्यांच्या दुःखात सहभाग म्हणून अल्पोपहाराला पूर्ण फाटा दिला व तीन अंकी नाटका ऐवजी 'अबोल झाली सतार' व 'इनव्हेस्टमेंट' ह्या दोन एकांकिका सादर केल्या. एक कारुण्यरम्य तर दुसरी बेफाम विनोदी. दोन्ही एकांकिका बहारदार झाल्या. सान्याच विद्यार्थी कलावंतांनी एकास एक सरस काम करुन साऱ्या ग्रामस्थांची वाहवा मिळविली. साथीला एकपात्री, गाणी व वाद्यवृंद होताच. रांगोळी प्रदर्शन हा आमच्या संमेलनातील आणखी एक उल्लेखनीय भाग. महिलांच्यासाठी मुलींनी हळदीकुंकू आयोजित केले होते. तर विद्यार्थ्यांच्यासाठी विद्यार्थ्यांनीच विविध सामने आयोजित करुन सुविहितपणे पार पाडले. स्नेहसंमेलनाची सांगता नामवंत कादंबरीकार बाबा कदम यांच्या हस्ते पारितोषिक वितरण समारंभ करुन त्यांच्या भाषणाने झाली. संमेलनाची ही जबाबदारी आम्ही केवळ आमच्या गुणी विद्यार्थ्यांच्या व सेवाभावी प्राध्यापकांच्या सहकार्यामुळेच पार पाडू शकलो.

प्रा. विठ्ठल बन्ने

प्रा. भानुदास भोसले

साहसी सहल योजना

दीव, दमण, गुजराथ सहलीचा थोडक्यात वृत्तांत.

भारत सरकारच्या शिक्षण व समाजकल्याण खात्याने आयोजित केलेल्या साहसी (Adventure) योजनेचा फायदा, महाराष्ट्रात व शिवाजी विद्यापीठाच्या क्षेत्रांत पहिल्या प्रथम कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्थेच्या शिवराज महाविद्यालयास करुन घेता आला ही एक संस्थेच्या उत्कर्षामधील महत्वाची बाब मानावी लागेल. आज अनेक संस्था व व्यक्ति या योजने संबंधी महाविद्यालयाकडे व व्यक्तिशः माझ्याकडे विचारपूस करीत आहेत. या सहामी योजनेचा लाभ करुन घेण्याचा मान ग्रामीण महाविद्यालयास मिळाल्यामुळे संस्थेचे व शिवराज महाविद्यालयाचे नांव उंचावलेले आहे.

या योजनेखाली शिवराज महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी सायकलवरुन दीव, दमण व गुजराथचा ७५०० कि. मी. प्रवास ४५ दिवसात पूर्ण केला. सायकल सफरीच्या अनुभवावर आधारलेला कार्यक्रम मुंबई व पुण्याच्या नभोवाणी केंद्राने प्रसारित केला.

प्रा. गजेंद्रगड यांच्या मार्गदर्शनाखाली आयोजित करण्यात आलेल्या या साहसी सायकल सहलीत आमच्या खालील जिद्दी आणि धाडसी विद्यार्थ्यांनी भाग घेऊन महाविद्यालयाची परंपरा उज्वल केली.

१) कमते एस. टी. २) कांबळे एस्. ३) कोरी व्हि. बी. ४) कदम ए. जी. ५) पाटील एम्. डी. ६) पाटील एस्. एम्. ७) मगदूम डी. बी. ८) पाटील के. टी. ९) पाटील एम्. ए.

विद्यार्थ्यांच्या या साहसाचे बॅरि. पी. जी. पाटील, डॉ. उषा इथापे, प्रा. आर. एस. माने, आमदार रत्नाप्पा कुंभार, श्री. बी. एस्. पाटील, आमदार डॉ. एस्. एस्. घाळी, डॉ. ए. डी. गुणे आदि मान्यवरांनी आपले लेखी अभिप्राय नोंदवून मनःपूर्वक कौतुक केले.

प्रा. व्ही बी. गजेंद्रगड

आमचा जिमखाना

(पान मागील वरून)

९ प्रसिद्धी	१) जे डी. कांबळे (प्रमुख) २) प्रा व्ही बी. महाजन
१० शिस्त	१) प्रा एन आर दुडगेकर (प्रमुख) २) प्रा. डॉ. एस जी. गोकाककर ३) प्रा एस टी. जाधव ४) प्रा व्ही एम बत्रे ५) प्रा.ए. एस. नाळे
११ ग्रंथालय	१) प्रा एन आर. दुडगेकर (प्रमुख) २) प्रा. डी. जी उप्पार ३) प्रा जे. एम बाघमोडे ४) प्रा. सौ एस. एन. कोटीभास्कर ५) प्रा सी एस गवसणे ६) प्रा. ए ए. पोवार ७) प्रा. के. व्ही कुराडे ८) प्रा. बी के. मोरे
१२ राष्ट्रीय सेवा योजना व खेडे दत्तक	१) प्रा. के बी केसरकर (प्रमुख)
१३ स्त्री विभाग	१) प्रा सौ. एस. एन कोटीभास्कर (प्रमुख) २) प्रा सौ. एस. एम जगताप ३) प्रा कु व्ही व्ही कुलकर्णी

ज्युनिअर जिमखाना

१ जिमखाना	१) प्रा ए. एस. नाळे (प्रमुख) २) प्रा. बी बी. पुंडपळ ३) प्रा. एम व्ही भंडारी ४) प्रा जे. डी कांबळे
२ भीत्ती पत्रक	१) प्रा व्ही. बी महाजन (प्रमुख) २) प्रा. जे. एम. बाघमोडे ३) प्रा. आर पी. पाटील
३ वादविवाद	१) प्रा. जे. डी. कांबळे (प्रमुख) २) प्रा बी. बी पुंडपळ ३) प्रा. डी. जी उप्पार, ४) प्रा. एस् व्ही भांडारी
४ सहल	१) प्रा. बी. बी. भोसले (प्रमुख) २) प्रा एस् व्ही भंडारी ३) प्रा डी. जी. उप्पार, ४) प्रा. कु. कुलकर्णी व्ही. व्ही.
५ शिस्त	१) प्रा बी बी भोसले (प्रमुख) २) प्रा. आर पी. पाटील ३) प्रा. बी. बी. पुंडपळ

चुकीची दुरुस्ती

१) विविध अभ्यास विभागांचे जे चित्रांकन करण्यात आले आहे त्यात इंग्रजी विभाग या ठिकाणी समाजशास्त्र विभाग असे वाचावे व समाजशास्त्र विभाग या ठिकाणी इंग्रजी विभाग असे वाचावे.

२) वि. मा. सुरंगे यांच्या मुद्रित केलेल्या दोन कलाकृतींचा आस्वाद घेत असताना 'भामशिल्प' या ठिकाणी 'रंगावली' असे व 'रंगावली' या ठिकाणी 'भामशिल्प' असे वाचावे.

— संपादक

प्राध्यापक वर्ग (सिनियर)

१) प्राचार्य बी. बी. देशमुख
२) प्रा. डॉ. एस्. जी. गोकाककर
३) प्राध्यापक एस्. टी. जाधव
४) ,, बी. के. सोरटे
५) ,, एन्. आर. दुन्डगेकर
६) ,, व्ही. एस्. बन्ने
७) ,, ए. ए. पवार
८) ,, व्ही. एन्. गजेंद्रगड
९) ,, सी. एस्. गवसणे
१०) ,, के. व्ही. कुराडे
११) ,, के. बी. केसरकर
१२) ,, सौ. एस्. एम्. जगताप
१३) ,, सौ. एम्. एन् कोटीभास्कर
१४) ,, डी. के. दंडगे
१५) ,, ए. एस्. मुधोळे
१६) ,, पी. जी. कुलकर्णी मी. ए.
१७) ,, ए. एस्. नाळे

प्राध्यापक वर्ग (ज्युनियर)

१) प्राध्यापक बी. बी. भोसले
२) ,, बी. बी. पुन्डपळ
३) ,, एस्. बी. भंडारी
४) ,, जे. डी. कांबळे
५) ,, जे. एम. वाघमोडे
६) ,, व्ही. बी. महाजन
७) ,, कु. व्ही. बी. कुलकर्णी
८) ,, एस्. बी. भादवणकर

शिक्षकेतर सेवक वर्ग

१) श्री. जे. अे. सवनीस – सुपरिटेंडेंड
२) श्री. टी. ए. पाटील – लायब्ररीयन
३) श्री. बी. एस्. मोहिते – अकौटंट
४) श्री. व्ही. एम्. गवळी – क्लार्क
५) कु. पी. जी. चोथे – ,,
६) श्री. बी. आय्. रामपुरे – शिपाई
७) एस्. एस्. गवळी – ,,
८) श्री. पी. के. जाधव – ,,
९) श्री. बी. एस् सावंत – ,,
१०) श्री. गाडीवान – ,,

मार्च १९७७ मध्ये झालेल्या विविध परिक्षेत शिवराज महाविद्यालयातील वर्गात प्रथम क्रमांक मिळविलेल्या विद्यार्थी–मित्रांची नांवे

विद्यार्थ्यांचे नांव	वर्ग
१) श्री. महोंद बाळकृष्ण पांडुरंग	– पदवी पूर्व साहित्य
२) कु. पेडणेकर मीलन प्रभाकर	– प्रथम वर्ष साहित्य
३) श्री. कदम आण्णासो गुंडू	– द्वितीय वर्ष साहित्य
४) श्री. धनगर शिद्धाप्प भा राप्पा	– तृतिय वर्ष साहित्य
५) श्री. पाटील भिवाजी विठोबा	– प्रथम वर्ष वाणिज्य
६) कु. देसाई जयश्री भाऊसाहेब	– द्वितीय वर्ष वाणिज्य
७) श्री. दोरुगडे निवृत्ती आण्णाजी	– तृतिय वर्ष वाणिज्य
८) श्री. पाटील शिबाजी रामचंद्र	– १२ वी साहित्य
९) श्री. रावण विजय दत्तात्रय	– १२ वी वाणिज्य
१०) श्री. धुमे विजयकुमार गणपतराव	– एम. ए. भाग १

आमच्या ह्या अभ्यासू विद्यार्थ्यांचे मनःपूर्वक अभिनंदन !

–संपादक

शेतकरी सह. साखर कारखाना लि., सांगली

जि. सांगली

तार : 'साखर' सांगली
टेलेक्स : ०१९३ २३२ फोन नं. २६११ ते २६२०

सहकारातील संकल्प सिद्धी

शेतकरी – एकत्र येऊन आपल्या निश्चयाने
सहकारी – क्षेत्रामध्ये कारखानदारी उभी करतात व
साखर – निर्माण करणारा आशिया खंडातील सर्वात मोठा
कारखाना – उभारू शकतात हे माननीय श्री. वसंतरावदादा मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, यांचे प्रेरणेने
सांगली – कारखान्याने सर्व प्रथम सिद्ध करून दाखविले.

आम्ही शुभ्र दाणेदार साखर निर्मितीबरोबर खालील उत्पादनामध्येही आघाडीवर आहोत.

१. अनेक प्रकारची अल्कोहोल्स २. देशी व परदेशी मद्ये
३. पशुपक्षी यांचे खाद्य

अनेक पाणी पुरवठा योजनाद्वारे २५ हजार एकरांना पाणी पुरवठा करून ऊंसा-बरोबर अन्नधान्याची पिके मोठ्या प्रमाणावर घेतली जातात. शेतकऱ्यांना अत्यंत उपयोगी असणारे गोबर गॅस प्लँटस् व विविध प्रकारच्या फळबाग योजना यशस्वी-पणे राबविल्या जात आहेत.

दररोज ५००० टन ऊंस गाळप शक्तीचा भारतातील हा कारखाना पहिला असून सन १९७५–७६ च्या हंगामामध्ये ९,५८,८२९ पोत्यांचे विक्रमी उत्पादन करून भारतीय साखर धंद्याच्या आजपर्यंतच्या उत्पादनाचा उच्चांक या कारखान्याने प्रस्थापित केलेला आहे. कारखान्याने भूमिहिन शेतमजूरांना आतापर्यंत १५ लाख रुपये खर्च करून सिमेंट कॉंक्रीटची तयार घरे बांधून दिली.

राम रघुवीर
मॅनेजिंग डायरेक्टर

दा. जि. पाटील
व्हाईस चेअरमन